

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KREDİ KARTI KULLANIMININ TÜRKİYE
EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülru ARI

Anabilim Dalı : İKTİSAT

Programı : İKTİSAT

HAZİRAN 2008

**KREDİ KARTI KULLANIMININ TÜRKİYE
EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülru ARİ

412061009

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 5 Mayıs 2008

Tezin Savunulduğu Tarih : 5 Haziran 2008

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Suat KÜÇÜKÇİFTÇİ

Diğer Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Ertuğrul TOKDEMİR

Doç.Dr. Haluk LEVENT (GS.Ü.)

HAZİRAN 2008

ÖNSÖZ

Kartlı ödeme sistemlerinin ekonomiye etkilerini inceleyen bu tez çalışmasında, kredi kartı ve banka kartı kullanımının dolaşımdaki parayla ilişkisi istatistikî yöntemlerle belirlenmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmamın hazırlık dönemi boyunca desteğini benden esirgemeyen Sayın Doç.Dr Suat KÜÇÜKÇİFTÇİ'ye teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, ödevin şekillenmesinde bana yardımcı olan Boğaziçi Üniversitesi İktisat Fakültesi hocalarından Yard. Doç. Dr. Ahmet Faruk AYSAN'a, hayatım boyunca yanımda olan ve beni her zaman destekleyen aileme teşekkür ederim.

Haziran 2008

Gülru Ari

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
1. GİRİŞ	1
2. ÖDEME SİSTEMLERİ, GENEL YAPISI VE ÇEŞİTLERİ	4
2.1. Ödeme Sistemlerinin Genel Yapısı	4
2.2. Ödeme Sistemlerinin Çeşitleri	6
2.2.1. Nakit Ödeme Sistemleri	6
2.2.1.1. Para	6
2.2.1.2. Paranın Tarihçesi	6
2.2.1.3. Para Çeşitleri	7
2.2.1.4. Paranın Fonksiyonları	8
2.2.2. Nakit Dışı Ödeme Sistemleri	9
2.2.2.1. Çek	9
2.2.2.2. EFT	10
2.2.2.3. Kartlı Ödeme Sistemleri	10
3. Kartlı Ödeme Sistemleri	11
3.1. Kartlı Ödeme Sistemleri	11
3.1.1. Ödeme Kartı	11
3.1.2. Çek Kartı	11
3.1.3. Mağaza Kartı	11
3.1.4. Smart Kart	12

3.1.5. Sanal Kart	12
3.1.6. Co-Branded Kart	13
3.1.7. Banka Kartı	13
3.1.8. Kredi Kartı	14
4. Kredi Kartları	16
4.1. Kredi Kartı	16
4.2. Kredi Kartı Sistemleri	18
4.2.1. İki Taraflı Sistem	18
4.2.2. Üç Taraflı Sistem	18
4.2.3. Dört Taraflı Sistem	18
4.3. Kredi Kartlarının Hukuki Yapısı	19
4.3.1. Kredi Kartı Çıkaran Banka ile Kredi Kartı Hamili Arasındaki Hukuki İlişki	19
4.3.2. Kredi Kartı Çıkaran Banka ile Üye İşyeri Arasındaki Hukuki İlişki	20
4.3.3. Kartı Çıkaran Banka ile İşyerine Kartın Kabulünde Hizmet Veren Banka Arasındaki Hukuki İlişki	21
4.3.4. Kredi Kartı Hamili ile Üye İşyeri Arasındaki Hukuki İlişki	22
4.3.5. Kartı Çıkaran Banka ile Uluslararası Lisans Kuruluşları Arasındaki Hukuki İlişki	22
4.4. Kredi Kartlarının Sağladığı Üstünlükler	23
4.4.1. Kart Hamili Açısından	23
4.4.2. Üye İşyeri Açısından	24
4.4.3. Kredi Kartını Çıkartan Kurum Açısından	25
5. Kredi Kartlarının Tarihsel Gelişimi	26
5.1. Kredi Kartlarının Dünyadaki Tarihsel Gelişimi	26
5.2. Kredi Kartlarının Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi	29
5.3. Türkiye'de Kredi Kartı Kullanımını Gösteren Veriler	31

6. Kredi Kartlarının Ekonomik Etkileri	39
6.1. Milli Gelire Etkisi	39
6.2. Faiz Oranlarına Etkisi	40
6.3. İstihdama Etkisi	41
6.4. Enflasyona Etkisi	41
6.5. Kayıtdışı Ekonomiye Etkisi	42
6.6. Dış İşlemlere Etkisi	43
6.7. Dış Ticarete Etkisi	44
6.8. Para Politikalarına Etkisi	47
6.8.1. Para Arzına Etkisi	50
6.8.2. Likitide Talebine Etkisi	51
7. Kredi Kartı ve Banka Kartı Kullanımının Türkiye’de Dolaşımdaki Para Üzerine Etkilerini İnceyelen Ekonometrik Model	53
7.1. Literatür Taraması	53
7.2. Ekonometrik Modeller	54
7.3. Veri Seti	57
7.4. Birim Kök Testleri	59
7.5. Regresyon Analizi ve Değerlendirilmesi	61
8. SONUÇ	65
KAYNAKLAR	68
ÖZGEÇMİŞ	71

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 5.1.	Türkiye’de Çıkarılan Kredi Kartı Sayısı	33
Tablo 6.1.	Kartlı Ödeme Sistemleri Döviz Girdi Çıktısı	44
Tablo 7.1.	Birinci Model İçin ADF Test İstatistikleri	60
Tablo 7.2	İkinci Model İçin ADF Test İstatistikleri	60
Tablo 7.3	Birinci Model İçin Regresyon Analizi Sonuçları	61
Tablo 7.4	İkinci Model için Regresyon Analizi Sonuçları	63

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 4.1	: Yurtiçi takas ve hesaplaşma sistemi	21
Şekil 5.1	: Türkiye’deki kredi kartı ve banka kartı sayısı	32
Şekil 5.2	: Kredi kartıyla yapılan alışveriş ve nakit çekme işlem tutarı	34
Şekil 5.3	: Kredi kartıyla yapılan alışveriş ve nakit çekme işlem adedi	35
Şekil 5.4	: Banka kartıyla yapılan alışveriş ve nakit çekme işlem tutarı	36
Şekil 5.5	: Banka kartıyla yapılan alışveriş ve nakit çekme işlem tutarı	36
Şekil 5.6	: ATM sayısı	37
Şekil 5.7	: POS sayısı	37
Şekil 6.1	: E-Ticarete konu olan kredi kartı işlemlerinin	46
Şekil 6.2	: E-Ticarete konu olan kredi kartı işlemlerinin tutarı	47
Şekil 7.1	: Reel dolaşımdaki para, mevduat faiz oranı, kredi alışveriş tutarı, banka nakit tutar’larının değişimi	58
Şekil 7.2	: Dolaşımdaki paranın M1 içindeki payı, mevduat faiz oranı, kredi alışveriş tutarının GSYH içindeki payı, banka nakit tutarının GSYH içindeki payının değişimi	59

ÖZET

KREDİ KARTI KULLANIMININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Gülru Ari

Bu çalışmada ödeme sistemlerinin en yaygın türü olan kartlı ödeme sistemlerinden ve özellikle de kredi kartlarından bahsedilmektedir. Çalışmanın sonunda kurulan modelde Türkiye’de kredi kartı ve banka kartı kullanımının bireyler tarafından tercih edilen nakit para miktarını nasıl etkilediği araştırılmıştır. Türkiye için 2002: 01 - 2007: 12 dönemleri arasındaki aylık verilerden yararlanılmıştır. Veriler Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Bankalararası Kart Merkezinden alınmıştır. Modelin regresyon çözümü En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Çalışma sırasında EvIEWS 4.0 paket programı kullanılmıştır. Çalışma sırasında iki ayrı model kurulmuştur. Birinci modelde geleneksel para talebi modeli genişletilmiş, modele kredi kartıyla yapılan alışveriş işlemleri ve banka kartıyla yapılan nakit çekme işlemleri de katılmıştır. Bu modelin sonucunda banka kartıyla yapılan nakit çekme işlemlerinin reel dolaşımdaki para ile ilişkisi negatif, kredi kartıyla yapılan alışveriş işlemlerinin reel dolaşımdaki para ile ilişkisi pozitif bulunmuştur. İkinci modelde ise paranın kullanılma durumunu gösteren dolaşımdaki paranın M1 para arzı içindeki payının kredi kartıyla yapılan alışveriş işlemlerinin GSYH içindeki payıyla ilişkisi ele alınmıştır. Bu modelin sonucunda ise, kredi kartıyla yapılan alışveriş işlemlerinin bu payı azalttığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ödeme Sistemleri, Kredi Kartı, Banka Kartı, Dolaşımdaki Para, En Küçük Kareler Yöntemi

SUMMARY

THE EFFECTS OF CREDIT CARD USAGE ON TURKEY ECONOMICS

Gülru ARI

In this paper card based payment system, which is the most common used type of payment systems, and especially credit cards is discussed. At the end of the labour, it is investigated how credit cards and debit cards usage affects the amount of cash that favoured by individuals. In this scope, for Turkey it is used monthly data over 2002: 01 and 2007: 12 period. Datas are taken from MB and BKM. The regression solution of model is made by Least Square Method. Eviews 4.0 package programme is used. In the study two model is composed. In the first model, the classic Money Demand Model is expended. The transaction of shopping made by credit cards and transaction of cash drawing made by debit cards are added to model. At the end of the solution, it is found that transaction of cash drawing made by debit cards is negatif related to real currency in circulation, and transaction of shopping made by credit cards is positive related to real currency in circulation. In the second model, the relation between the rate of currency in circulation in M1 money supply, which is showed the state of the use of money, and the rate of transaction of shopping made by credit cards in GDP is discussed. As a result, it is found that shopping transaction made by credit cards lowers this rate.

Key Words: Payment Systems, Credit Cards, Debit Cards, Currency in Circulation, Least Square Method

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Ödeme Sistemleri, bireyler ve kurumlar arasında para ve fon akımını sağlar. Günlük hayatta yapılan ödeme işlemlerinin tamamı ödeme sistemlerinin bünyesindeki ödeme araçları aracılığıyla gerçekleştirilir. Ödeme Sistemleri, ekonomi içinde sistemler arasındaki fon akımını sağlayan önemli bir kanaldır.

İnsanlık tarihinin ilk yıllarından itibaren bireyler arasında mal alışverişi, kurumlar arasında fon akımı sırasında kullanılan ödeme araçları, önceleri mal ve madenlerden oluşmakta iken, sonraları kâğıt ve madeni paraya dönüşmüştür. Son yıllarda ekonomide ve teknolojiye yaşanan gelişmelerle bu araçlar yerlerini nakit dışı ödeme araçlarına bırakmışlardır.

Ödeme Sistemleri bünyesinde bulundurduğu ödeme araçlarının nakit veya nakit dışı olmasına göre Nakit Ödeme Sistemleri ve Nakit Dışı Ödeme Sistemleri olmak üzere iki grupta incelenir. Nakit Ödeme Sistemleri diyince akla ilk olarak ödemelerin devlet tarafından arz edilen kâğıt ve madeni para aracılığıyla yapılması gelecektir. Nakit Dışı Ödeme Sistemleri insanların yanlarında para olmadan alışveriş yapmalarını sağlamak amacıyla geliştirilmiş, taşınmasının paraya göre daha rahat ve kullanımının daha avantajlı olması bakımından kısa sürede yaygınlaşmıştır.

Bu tez çalışmasında, günümüzde en yaygın olarak kullanılan nakit dışı ödeme araçlarından biri olan kredi kartlarının ve banka kartlarının kullanımının ekonomi üzerinde ne tür etkilerde bulunduğu, özellikle de dolaşımdaki parayı nasıl ve ne yönde etkilediği Türkiye için araştırılmıştır. Bu amaçla iki ayrı model kurulmuştur. Modellerden ilkinde kredi kartıyla yapılan alışveriş tutarı, banka kartıyla yapılan nakit çekme tutarı, mevduat faiz oranlarını temsil eden değişkenler kullanılmıştır. Bu değişkenlerin reel dolaşımdaki para üzerinde ne tür bir etkiye bulunduğu istatistiki yöntemlerle bulunmaya çalışılmıştır. İkinci modelde ise nakit paranın kullanılıp kullanılmadığını gösteren Dolaşımdaki Para/M1 oranının, mevduat faiz oranı ve

kredi kartıyla yapılan alışveriş işlem tutarının GSYH içindeki payı ile ilişkisi ele alınmıştır. Her iki modelde kullanılan değişkenlere ait veriler Merkez Bankası bünyesindeki Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden ve Bankalararası Kart Merkezinden alınmıştır. Veriler 2002: 01 -2007: 12 yılları arasındaki aylık verilerdir.

Tez çalışması sekiz alt bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, çalışmanın içeriğinden ve genel amacından bahsedilecektir.

İkinci bölümde, Ödeme Sistemleri, genel yapısı ve işleyişi hakkında bilgi verilecektir. Merkez Bankaları tarafından oluşturulan para politikaları içinde ödeme sistemlerinin önemine değinilecektir. Nakit Ödeme Sistemleri, Nakit Dışı Ödeme Sistemleri ve bu sistemlerin belli başlı araçları anlatılacaktır. Nakit Ödeme Sistemleri başlığı altında paranın genel tanımından, tarihçesinden, çeşitlerinden, fonksiyonlarından bahsedilirken, Nakit Dışı Ödeme Sistemleri başlığı altında Çek'ten EFT'den Kartlı Ödeme Sistemlerinden genel olarak bahsedilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Kartlı Ödeme Sistemleri ele alınacak ve çeşitleri anlatılacaktır.

Dördüncü bölümde, Kartlı Ödeme Sistemlerinin ödeme araçlarından biri olan kredi kartları ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Kredi kartı sisteminin çeşitleri, kredi kartlarının hukuki yapısı ve kredi kartlarının sağladığı üstünlükler bölümün alt başlıkları olarak sıralanacaktır.

Çalışmanın beşinci bölümünde, kredi kartlarının dünyadaki ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi ele alınacak ve Türkiye'de kredi kartı ve banka kartlarının durumunun ne olduğu günümüz verileriyle yorumlanacaktır.

Altıncı bölümde, kredi kartlarının ekonomideki birçok kavram üzerinde ne gibi değişimlere neden olduğu üzerinde durulacaktır.

Yedinci bölümde, Türkiye'de kredi kartlarının alışveriş işlemlerinde kullanımının ve banka kartının nakit çekme işlemlerinde kullanımının dolaşıma çıkan kağıt ve madeni paraları temsil eden dolaşımdaki para üzerine etkileri istatistiki modeller aracılığıyla ortaya konulacaktır.

Çalışmanın son bölümünde ise, tez genel olarak değerlendirilip sonuca varılacaktır.

BÖLÜM 2

ÖDEME SİSTEMLERİ, GENEL YAPISI VE ÇEŞİTLERİ

2.1. Ödeme Sistemlerinin Genel Yapısı

Ödeme Sistemleri, ekonomik birimler arasında mal ve hizmetlerin değişimini kolaylaştıran araçları, bunların işletim süreçlerini ve haberleşme ağını kapsamaktadır. Ödeme Sistemleri parasal bir değer transfer edilmesini sağlamakta, bireylerden, kurumlardan, ödeme araçlarından ve ödeme kurallardan oluşmaktadır. Ödeme Sistemlerinin amacı, bir kişiden başka bir kişiye kolay, etkin ve risksiz bir şekilde parasal değer transfer edilmesini sağlamaktır.

Ödeme Sistemlerinin oyuncuları; bankalar, merkez bankaları, firmalar, bireyler ve hükümetdir. Bireyler mal ve hizmet satın alırken, firmalara sağladıkları emek karşılığı ücretlerini alırken, firmalar mal ve hizmeti satarken, hükümetler bireylerden vergi toplarken ve bireylerin maaş ve ücretlerini verirken hep ödeme araçlarından faydalanmaktadırlar.

Merkez bankalarının ödeme sistemleri içinde çeşitli rolleri vardır. Öncelikle ödeme sistemlerinin kurucusu olması yönüyle merkez bankaları için sistemin en önemli üyesidir denilebilir. Maaş ödemelerinde, açık piyasa işlemlerinde sistemi kullandığı için sistemin kullanıcısıdır. Sistemin yazılım, donanım, ağ bağlantıları gibi teknik altyapısının sağlayıcısıdır, ödeme sistemlerinin kontrolü ve gözetimi merkez bankasının elinde olduğundan oluşabilecek herhangi bir riske karşı önlem olarak finansal sistemin istikrarını sağlayan ve ödeme sistemlerinde bankalar arasındaki mutabakatı sağlayan mercidir (Kirdaban, 2005; Kuzu, 2003).

Herhangi bir ülkenin merkez bankası o ülke için diğer ülkelerden farklı bir ödeme sistemi yapısı kurabilir ve buna göre farklı politikalar oluşturabilir. Bu durumda ülkeler arasında meydana gelecek ödemelerin daha sağlıklı yapılabilmesi için merkez bankaları arasında ilişkilerin güçlü olması gerekmektedir.

Ödeme sistemleri iktisadi yapının en temel bileşenleridir. Ekonomilerin gelişimi o ekonominin içinde etkin bir ödeme sisteminin var olmasını gerektirir. Bir ülkede para politikasını oluşturan ve yürüten kurumlar, o ülkenin merkez bankalarıdır. Para politikasının bir parçası olan ödeme sistemlerindeki denetimleri, güvenliği de merkez bankaları sağlamaktadır. Merkez bankaları tarafından belirlenen ve uygulanan para politikalarında son yıllarda ödeme sistemlerine fazlaca önem verilmesinin nedenlerinden biri bu sistemlerin ekonomi ve para politikası açısından önemli bir yere sahip olmasıdır. Ödeme sistemlerinde yaşanan herhangi bir olumsuzluk; örneğin sistemin katılımcılardan birinin sistem içindeki yükümlülüğünü yerine getirememesi, diğer katılımcıların da ödemelerinde aksamalara ve sorunlara sebep olacağından ekonomide fon akımının kesintiye uğraması konusunda ciddi riskler ortaya çıkacaktır. Merkez bankaları bu sebeple ödeme sistemlerinde istikrar sağlayarak ekonomide istikrar sağlama amacına yönelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Türkiye’de para politikasını belirleyen kuruluştur. Merkez Bankası’nın kendi sitesinde yayınlandığı üzere ödeme sistemlerine dair politikaları aşağıdaki maddelerde özetlendiği gibidir;

- Ödeme sistemlerinde güvenli, kesintisiz ve etkin bir işleyişin sağlanması
- Ödemelerde kullanılacak araçların ve yöntemlerin belirlenmesi, duyurulması
- Ödeme sisteminde oluşacak risklere karşı tedbirlerinin alınması
- Bireylere daha risksiz, daha güvenli bir ödeme ortamının hazırlanması
- Ödeme sistemlerinde dünyada yaşanan yeni gelişmelere ayak uydurulmasının sağlanması
- Ödeme sistemlerinin katılımcıları arasında ilişkilerin düzenlenmesi

Ödeme sistemlerindeki diğer önemli role sahip taraf bankalardır. Bankalar merkez bankaları tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde ödeme sistemlerinin işletilmesini, ödeme sistemlerinde kullanılacak yeni araçların piyasaya çıkarılmasını ve bireylerin kullanımına sunulmasını sağlamaktadır. Ödeme sistemleri bankalar için önemli bir faaliyet konusudur. Bankalar bu sistem içinde gerçekleştirilen bütün yeniliklerde aktif rol alarak vereceği hizmetleri çeşitlendirmiş, daha çok müşteriye

ulaşma imkânına kavuşmuş, elindeki fonların daha kolay yönetimini sağlamış ve bu sistemden oldukça fazla kar elde etmiştir.

2.2. deme Sistemlerinin eşitleri

deme Sistemleri deme araçlarının nakit olup olmamasına göre;

- Nakit deme Sistemleri
- Nakit Dışı deme Sistemleri olmak üzere iki grupta incelenecektir.

2.2.1. Nakit deme Sistemleri

Merkez bankaları tarafından basılan kâğıt ve madeni para ile yapılan ödemeleri bünyesinde barındıran sisteme, Nakit deme Sistemleri denir. Kâğıt ve madeni para toplum tarafından kabul gören yasal ödeme araçlarıdır.

2.2.1.1. Para

Para, karşılığında mal ve hizmet almaya ve vermeye, bunların ekonomik değerlerini takas etmeye yarayan, üzerinde rakamsal değerler taşıyan bir ödeme aracıdır. Özellikle küçük miktarlı ödemelere konu olan mal ve hizmet alımlarında tüm ödeme araçları arasında en yaygın olarak para kullanılmaktadır.

2.2.1.2. Paranın Tarihçesi

deme sistemlerinin tabanını oluşturan para binlerce yıllık tarihinde çeşitli mallardan, altın, gümüş gibi madenlerden banknot ve madeni paralara kadar çok değişik fiziki şekillere girmiştir. Para olmadığı zamanlarda insanlar arasındaki mal alışverişleri bir malın başka bir malla değiştirilmesi şeklinde yapılmaktaydı. İnsanlar alcakları malın verdikleri maldan daha değerli olduğunu düşündüğü zaman bu değiş tokuşa yanaşmaktaydı. Sonraları, değiştirilen malların değerinin eşitlenememesinden dolayı zorluklar yaşandığından toplumlar tek bir malı belirleyerek onu değiş tokuş aracı olarak benimsemişlerdir. Kolay taşınması bakımından özellikle madenlerden oluşan ödeme araçları kullanılmaya başlanmıştır. “Değerli madenlerin para olarak kullanılması ise millattan önce 2500 yıllarında Mısırlılarda grlmştir. Ancak, bu bildiğimiz bozuk para şeklinde değil, metal yüzük şeklinde olmuştur” (Tuncer, 2004,

8). Özellikle altın ve gümüş, para yerine sıkça kullanılmıştır. Genelde altından yapılan para dış ticarete, gümüş para ise iç piyasalarda tercih edilmiştir.

Tarihteki ilk madeni para basımı M.Ö 700'lü yıllarda Anadolu'da Lidyalı'lar tarafından gerçekleştirilmiştir. Kâğıt parayı da Çinliler milattan sonra 618 – 907 yılları arasında kullanmaya başlamışlardır.

2.2.1.3. Para Çeşitleri

Geçmişten günümüze kullanılan para çeşitleri de şu şekildedir;

- **Mal Para:** Eskiden mal alışverişi bir malla başka bir malın değiş tokuş yapılması ile olmaktadır. Bu dönemlerde değıstokuş yapılan mallara mal para denmekteydi. Genelde toplum tarafından değeri olan mallar mal para olarak kullanılmaktaydı.
- **Maden Para:** Altın veya gümüşün para yerine kullanılması sonucu bu para türü oluşmuştur. Mal paralarda var olan küçük parçalara bölünememe sorunu maden paralar ortaya çıkınca çözülmüş, maden paralar küçük parçalara ayrıştırılabilmiş, bu da küçük tutarlı ödemelerde etkinlik sağlamıştır.
- **Altın ve Gümüşe Bağlı Kâğıt Para:** Özellikle Batı Avrupa ülkelerinde yaşayanlar mal ve gümüş adı verilen maden paralarını bankalara götürerek sertifika benzeri kâğıt almakta ve ödemelerinde bu kâğıtları kullanmaktaydı.
- **Kâğıt Para:** Her ülkede yetkili kurumlar tarafından (çoğu ülkede merkez bankaları tarafından) basımı gerçekleşen ve piyasaya sürülen para çeşididir. Günümüzde oldukça yaygın bir şekilde kullanılır. Kâğıt Para ülke içinde kullanılan yasal ödeme araçlarından biridir.
- **Madeni Para:** Diğer bir adı bozuk paradır. Yasal ödeme Araçlarının bir diğeri de madeni paralardır. Genelde küçük tutarlı ve küsuratlı alışverişlerde kullanılmaktadır.
- **Banka Parası:** İnsanların bankalarda tuttuğı parayı temsil eder. Banka parası kullanılarak yapılan ödemeler hesaplar arasında gerçekleşir, fiziken para transferi yoktur.

2.2.1.4. Paranın Fonksiyonları

Paranın en önemli fonksiyonları ödeme aracı, değer aracı, tasarruf aracı, olmasıdır.

- Ödeme aracı olması: Satın alınan mal ve hizmetlerin bedelinin ödenmesi sırasında kullanılan bir araç olan para, insanların her türlü ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamaktadır. Para toplum tarafından genel kabul görmüş bir ödeme aracıdır.
- Değer aracı olması: Para, mal ve hizmetlerin değerlerini ölçen bir araçtır. Bütün malların değeri para bazında ölçülür ve malın para ile ölçülen değerine fiyat denmektedir.
- Tasarruf aracı olması: Para her an kullanıma hazır yani likitidesi yüksek olduğu için tasarruf amacıyla da kullanılır. İnsanların gelirlerinin bir kısmını harcamayıp tasarruf olarak biriktirirler ve belli bir dönem sonra ihtiyaçları doğrultusunda yine ellerindeki parayı kullananırlar. Bazen tasarruf edilen para gayrimenkul alınarak da saklanabilir. Fakat daha sonra paraya ihtiyaç duyulduğunda bu gayrimenkulun likit paraya çevrilmesi zor olabildiği için tasarruf aracı olarak genelde para tutulmaktadır. Tasarruf amacıyla tutulan paranın kullanılacağı zaman değerinin korunması için bankaya yatırılması ve üzerinden faiz işletilmesi de tercih edilebilir.

Günümüzde paranın arzı ve kontrolü devletlerin kontrolünde bulunmaktadır. Devlet arz ettiği parayı önce resmi ödeme aracı olarak topluma kabul ettirir. Böylece bu resmi para dışındaki paralarla resmi ödemeler yapılmasını engeller. Böylece insanların resmi para kullanılması teşvik edilir.

Türkiye’de Nakit Ödeme Sistemlerine göz atılırsa; Türkiye’de ilk kâğıt para 1920’li yıllarda İngiltere’de bastırılmış ve Osmanlı Bankası tarafından piyasaya sürülmüştür (Tuncer, 2004). Günümüzde nakit ödemelerde kullanılan kâğıt parayı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, madeni parayı ise Hazine Müsteşarlığına bağlı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü piyasaya sürmektedir.

Yıllar geçtikçe insanların tüketim alışkanlıkları zamanla değişmeye başlaması, tüketim eğiliminin artması insanları kendileri için daha avantajlı olacak

yeni ödeme sistemi arayışına sokmuştur. Nakit Dışı Ödeme Sistemleri işte bu arayışın sonucunda ortaya çıkmıştır.

2.2.2. Nakit Dışı Ödeme Sistemleri

Günümüzde insanların ihtiyaçları hem çeşitlenmiş hem daha çok artmıştır. İnsanlar bu günlük ihtiyaçlarını gidermek için ve gün içinde beklenmedik harcamaları karşılayabilmek için yanlarında çok nakit taşımak zorundadırlar. Elde taşınan paranın taşıma zorluğu, çalınma riski, kaybolma riski insanları paranın yerine kullanılabilecek alternatif ödeme araçlarına yönlendirmiştir. Paraya değil de, kâğıda, karta veya elektronik sisteme dayalı ödeme araçları “Nakit Dışı Ödeme Araçları ” , nakit dışı ödeme araçlarının kullanıldığı sistemlere “Nakit Dışı Ödeme Sistemleri” denir. Başlıca Nakit Dışı Ödeme Araçları; Çek, EFT, Kartlı Ödeme Sistemleridir.

2.2.2.1. Çek

Kağıda dayanan en önemli nakit dışı ödeme aracı çektir. “Çek banka müşterisinin mevduat hesabından belli bir tutarı bir başkasına aktarabilmesi için bankaya talimat ve yetki veren kambiyo senedidir” (TBB, 2002). Çekin ön veya arka yüzü cirolanmak suretiyle çeki devralana çek bedelini bankadan tahsil etme yetkisi verilir.

Çek para dolaşımını hızlandıran ve kolaylaştıran, özellikle ticari hayatta sıkça kullanılan bir ödeme aracıdır.

Çekte temel olarak 3 taraf vardır;

- Keşideci: Çeki düzenleyen, bankada mevduat sahibi olan müşteridir.
- Muhatap: Çek tutarını ödeyecek olan bankadır.
- Lehdar: Çek bedelini bankadan tahsil eden taraftır.

Çekin üzerinde “ÇEK” yazısı, kayıtsız ve şartsız ödeme yapılacak bedel, ödeyecek muhatapın (banka) adı, çekin düzenlendiği yer ve tarih bilgisi, çeki veren kişinin (keşidecinin) imzası bulunmalıdır.

Bankalar hem kendi bankasına hem de başka bankalara ait çeklerin tahsiline aracılık ederek komisyon elde ederler. Başka bankalara ait çekler bankalararasında kurulan “Takas Merkezleri” aracılığıyla yapılır.

2.2.2.2. Eft (Electronic Fon Transfer)

Paranın bir bankadan diğerine fiziki olarak değil modern haberleşme teknikleri ve bilgisayarın kullanılmasıyla kısa sürede ve kaydi olarak elektronik yöntemlerle transfer edilmesidir. EFT, Merkez Bankası tarafından kurulan ve bankalararası YTL fon akımını düzenleyen bir ödeme ağıdır (TBB, 2002). Bir müşteri bir bankadaki hesabında bulunan YTL cinsinden parasını başka bankadaki hesabına yollamak isterse bu işlem EFT sistemiyle gerçekleştirilir. EFT sisteminin temel özelliği ulusal ödeme ağı niteliğinde olmasıdır.

Elektronik Fon Transferi sistemiyle;

- Piyasadaki nakit dolaşımı azalmış,
- Para transferinin gerçek zamanlı gerçekleşmesi sağlanmış,
- Ödemeler daha güvenli, daha risksiz bir şekilde yapılmaya başlanmıştır.

EFT sistemi 1 Nisan 1992 yılında hizmete girmiştir. EFT Sistemine geçilmeden önce Yeni Türk Lirası bankalar arasında ya fiziksel olarak ya da havale talimatları yoluyla gönderiliyordu, müşterinin hesabına en az bir gün süreli bekleme ile geçebiliyordu. EFT sayesinde bankalararası para transferleri anında gerçekleşmeye başlamıştır. Bu sayede banka müşterileri hesaplarındaki parayı anlık olarak olarak takip etme imkânına sahip olmuşlardır. Özellikle son yıllarda telefon ve internet bankacılığında yaşanan gelişmeler ile birlikte bankalar müşterilerine bilgisayarları başında ücretsiz olarak EFT sisteminden faydalanmalarını sağlamıştır.

EFT sisteminde bankalararası mutabakat da elektronik ortamda gerçekleştirilir.

2.2.2.3. Kartlı Ödeme Sistemleri

Nakit Dışı Ödemeleri Sistemleri'nin diğer bir çeşidi olan Kartlı Ödeme Sistemleri, ödeme sırasında plastikten yapılan kartların kullanımına dayanmaktadır. Son yıllarda nakit kullanımında meydana gelen azalmayla birlikte plastikten yapılan kartlar kullanılarak yapılan ödemeler yaygınlaşmıştır.

BÖLÜM 3

KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİ

3.1. Kartlı Ödeme Sistemleri

Mal ve hizmet alımında kullanılan kartlar çok değişik isimlerle anılmaktadır. Ödeme kartı, çek kartı, mağaza kartı, akıllı kart, sanal kart, chip kart, cobranded kart en çok kullanılan kart isimleridir (Yılmaz, 2000).

Kartlı Ödeme Sistemleri tüketicilere mal veya hizmet bedelinin nakit para harici bir ödeme aracı ile karşılanmasını, taksitlendirilmesini, nakit para edinmek için banka şubesi veya ATM 'lerden (Otomatik Vezne Makinesi) hesaba erişimini sağlamaktadır.

3.1.1 Ödeme Kartı

Tüm ödemelerde kullanılabilen kartlardır. Bu tür kartlarla kart hamili üye işyerinden para kullanmadan alışveriş yapma imkânı bulmakta ve alışveriş bedelinin tamamını önceden belirlenen tarihte ödemektedir. Yani ödeme kartlarında kredi kartlarında olduğu gibi borcu taksitlendirme imkânı yoktur. Diners Club ve American Express kartlar bu tür kartlara en iyi örneklerdir (Yetim, 1997).

3.1.2 Çek Kartı

Bankalar tarafından özellikle ticari hesaba sahip müşterilerine verilmektedir. Kartı veren banka kart sahibinin keşide edeceği çeklerin belli bir tutarına ödeme garantisi vermektedir (Ketenci,2005).

3.1.3 Mağaza Kartı

Mağaza kartları, bankalar tarafından değil mağazalar tarafından çıkarılmaktadır. Mağazalar müşterilerine kendi mağazalarından yaptıkları alışveriş esnasında kullanmaları için bu tür kartlardan dağıtırlar. Kart müşteriye yaptığı

alışveriş esnasında indirim ve taksitlendirme imkânı sağlar. Mağaza kartını çıkaran firmalar kart çıkarak müşterinin mağazaya olan sadakatini artırmayı, satışlarını artırarak daha fazla kar sağlamayı ve müşterilere ait verilerin olduğu kapsamlı bir veritabanına sahip olmayı hedeflemektedirler (Yılmaz, 2000).

Müşteriler de bu kartlar sayesinde faizsiz taksitlendirme imkânından ve alışveriş esnasında çeşitli avantajlardan yararlanabileceklerdir.

Mağaza kartları Türkiye’de ve Dünya’da yaygın olarak kullanılan bir kartlı ödeme aracıdır. Mudo Kart, Huzur Kart, Mavi Jeans, Marks and Spencer Kart en çok bilinen mağaza kartlarıdır.

3.1.4 Smart Kart

Plastik kartlar üzerinde manyetik alan yerine mikroişlemci veya hafıza chipi bulunan kartlara smart kart denilmektedir. Smart kart “akıllı kart” veya “chip kart” olarak da adlandırılmaktadır.

Bu tür kartların kendilerine ait bir işletim sistemi ve programlama altyapısı bulunmaktadır. Kart hamiline ilişkin veriler kartın üzerindeki chipde bulunmaktadır. Smart kart, özel bir okuyucu cihaz ile kullanılır. Bu cihaz, kart üzerindeki bilgileri okuyabilir. Kart bu okuyucu ile fiziksel temas girmeden belli bir mesafeden okuma yapabilir. Alışveriş sırasında chip üzerindeki veriler okuyucu tarafından okunarak kişinin limiti elverdiği ölçüde alışveriş yapılmasına izin verilir.

Kartın üzerinde bulunan chip verilerin okunmasını, kopyalanmasını ve değiştirilmesini de zorlaştırmaktadır. Bu, kullanıcılarının daha güvenilir bir şekilde ödeme yapmalarını sağlar.

3.1.5 Sanal Kart

Sanal kart, kredi kartı ihraç eden kuruluşlar tarafından kart sahiplerinin internette güvenli bir şekilde alışveriş yapmalarını sağlamak amacıyla çıkarılan bir kart türüdür. İnternet ortamında normal bir kredi kartı gibi kullanılabilir. Kartın numarası, şifresi, son kullanma tarihi, limiti vardır. Fiziksel bir kart değildir. Kart sahibi kart ile internetten alışveriş yaptığı sırada kartın limitini artırır ve alışveriş sonrasında isterse limiti sıfırlayabilir.

3.1.6 Co-Branded Kart

Bir banka ve finansal niteliği olmayan bir kuruluş biraraya gelerek müşterilerine co-branded kart adı altında ortak kart hizmeti verirler. Kart üzerinde her iki kuruluşunda logosu bulunmaktadır.

Kredi kartı özelliğinde olan bu kartlar ile kart sahibi kartın ortağı olan kuruluştan mal veya hizmet satın alırken belli indirimlerden, promosyonlardan yararlanabilmektedir. Banka sadece kartın mülkiyetine sahiptir ve ortak olduğu kurumun müşteri tabanına ulaştığı için yeni müşteriler kazanma, marka yaratma şansı elde etmektedir. Ortak olan kuruluş da bu kartla satışlarını artırma, yeni müşteri kitlelerine ulaşma, müşteri hakkında detaylı verilere ulaşma imkânı elde eder.

Dünyada ve Türkiye’de çok sayıda ortak kart programı bulunmaktadır. Co-branded kartların dünyadaki ilk örneği General Motors ve MasterCard’ın biraraya gelmesiyle oluşan General Motors MasterCard’dır. Türkiye’de ise bu tür kartların en önemli örneği Turcell ve Yapı Kredinin biraraya gelmesiyle oluşan Turcell Mastercard’dır (Yılmaz, 2000).

3.1.7 Banka Kartı

Banka kartı, debit kart veya ATM kartı olarak da adlandırılabilir. Kart sahibi bu kartlarla bankada bulunan vadesiz mevduat hesabına ulaşarak hesabın elverdiği ölçüde nakiti ATM’den alabilmekte veya satış sırasında ödemesini yapabilmektedir. Banka Kartı kullanılarak ödeme yapılırsa alışveriş tutarı müşterinin hesabından çıkar ve üye işyerinin hesabına geçer.

Banka kartları bireysel bankacılıkta oldukça çok kullanılan bir ödeme aracıdır. Banka kartı sahibi bankada mevduatı varsa kartıyla ancak bu mevduat tutarı kadar işlem yapabilecektir. Banka kartıyla para çekme işlemi günlük bir limitle sınırlandırılmıştır.

Banka kartları kart hamilini kredilendirmez ya da ona taksitli alışveriş imkânı sağlamaz, sadece insanların her an bankadaki paralarına ulaşmasını sağlayarak onları yanlarında para taşıma yükünden kurtarır. Pratik kullanımının getirdiği avantaj nedeniyle tercih edilen banka kartları, işyerini bozuk para bulundurma külfetinden veya nakit para sayma riskinden kurtarır. Banka kartları hem kart hamili hem üye işyeri açısından güvenli, daha pratik bir alışveriş ortamı oluşturur.

Türkiye’de bankalar tarafından çıkarılan banka kartları; Bankomat, Telecard, Bankamatik adlarıyla anılmaktadırlar. Bazı bankalar birden fazla kart taşınmaması için banka kartlarıyla kredi kartlarını birleştirmektedirler (TBB, 2002).

Banka kartı kullanırken kart hamili önceden belirlediği bir şifreyi girmek zorundadır. Kart şifresi güvenlik artırıcı bir unsurdur. Bankadaki hesaba sadece şifre ile ulaşıldığından kartın kaybedilmesi, çalınması veya kopyalanması halinde hesaba ulaşılması engellenir.

ATM (Automatic Teller Machine); banka kartının veya kredi kartının içine sokulmasıyla birlikte kartın içindeki bütün bilgileri okuyan ve kullanıcının birçok işlemi yapmasına izin veren bir makinedir.

ATM makinası banka müşterisinin bankacılık işlemlerini her an ve her yerde yapabilmesine imkân tanır. ATM’de banka kartı kullanılarak bankadaki hesaba ulaşabilir, hesabın elverdiği ölçüde para çekilebilir, hesaba para yatırılabilir veya başka hesaplara havale yapılabilir. Ayrıca bankaların son zamanlarda geliştirdiği uygulamalar sayesinde, ATM’lerden cep telefonlarına kontör yüklenebilmekte, doğalgaz, elektrik faturaları ödenebilmektedir.

Kredi kartları da ATM’lerde kullanılabilir. Kredi kartları ile ATM makinelerinden nakit avans çekme, kredi kartı borcunu görme, ödeme planını görme, bankadaki hesabı kullanarak kredi kartı borcunu ödeme, limit arttırma işlemleri yapılabilmektedir.

İnsanların hesaplarına ulaşması, paralarını çekmesi ve hesaplarıyla ilgili işlemleri gerçekleştirmesi için bankalara gitmelerine gerek kalmamıştır, böylece hem bankalardaki iş yükü kısmen azaltılmış hem de kart kullanıcılarına büyük kolaylıklar sağlanmıştır. Eskiden beri süregelen insanların banka şubelerinde uzun kuyruklar oluşturarak yaptıkları ödemeler, teknolojiye meydana gelen ilerlemeler sonunda farklı boyutlara kaymıştır. Bankaya gitme zorunluluğu ortadan kalkması bankacılıkta şubesiz bankacılığa doğru bir eğilimin oluşmasını beraberinde getirmektedir.

3.1.8 Kredi Kartları

Nakit Dışı Ödeme Sistemlerinin son ve en önemli üyesi olan kredi kartları genel olarak bir kredi türüdür. Kart hamiline bu kredi karşılığında mal ve hizmet

alımı sağlar. Özellikle son yıllarda önemli gelişmeler göstererek nakit paranın en büyük alternatif olmaya başlamıştır.

BÖLÜM 4

KREDİ KARTLARI

4.1. Kredi Kartları

Kredi kartı, kart ihraç eden banka veya kuruluşun kart hamiline açtığı kredi karşılığında, kart hamilinin ihtiyaç duyduğu mal veya hizmeti alışveriş esnasında ödeme yapmaksızın almasını ve bedelini belirlenen tarihte ödemesini sağlayan bir ödeme aracıdır. Taksitli kredi kartı, kart hamilinin kartı veren bankanın anlaşma yaptığı üye işyerlerinden taksitli alışveriş yapmasını sağlar. Kart sahibi ayrıca kartıyla ATM’lerden nakit avans çekebilmektedir.

Kredi kartlarının üzerinde standart olarak kartı çıkaran kuruluşun adı ve logosu, kartın lisans kuruluşunun adı ve logosu, kart numarası, kart hamilinin adı ve imzası, kartın geçerlilik süresi gibi bilgiler bulunmaktadır.

Kredi kartının en önemli özelliği kart hamiline alışverişi esnasında kredi imkânı sunmasıdır. Kart hamili haracama yapılan tarih ile kredi kartı borcunun ödendiği son güne kadar faizsiz kredi olanağından yararlanmaktadır.

Kredi kartı borcunun ödeme tarihleri banka tarafından aylık olarak belirlenir. Bu tarihlerde banka kart hamiline yaptığı tüm işlemleri tutarlarıyla birlikte ekstre adında bir belgeyle gönderir, kart hamili dilerse alışveriş tutarının tamamını veya alışverişi taksitli yapmışsa o aya düşen taksit tutarını 10 gün içinde ödemek zorundadır. Kalan taksitlere banka tarafından akdi faiz uygulanır.nebilir;

- Kredi kartlarının en önemli işlevi “Ödeme Aracı” olmasıdır. Mal ve hizmet alımında paraya karşı bir alternatif getirmiştir. Bu hem mal veya hizmeti satan kişi için hem de alıcı için cazip bir alternatiftir.
- Kredi kartlarının diğer işlevi “Kredi Sağlama Aracı” olmasıdır. Banka kart hamiline günlük ihtiyaçlarını gidermesi için bir nevi ihtiyaç kredisi vermektedir.

- Kredi kartları kullanılarak sadece kendi ülkemizde değil uluslararası birçok ülkede kullanma olanağı bulunduğundan ülkelerarasında fon transferi sağlanmış olur.

Kredi Kartı Sisteminin oyuncuları;

1. Kart Hamili: Kredi kartının sahibidir. Bankanın sağladığı kredi imkânını kullanarak işyerinden para olmaksızın mal alımı yapan taraftır.
2. Üye İşyeri: Bankayla yapılan sözleşme çerçevesinde kredi kartı hamiline mal ve hizmet satmayı kabul eden gerçek veya tüzel kişilerdir. Üye işyeri kendisinde kartlı ödemelerin kabul edildiğini işyerinin kapısına astığı “Visa”, “Mastercard” etiketleriyle duyurmaktadır.
3. Kartı Çıkaran Banka: Müşterisine kredili alışveriş imkânı sağlayan bankadır. Kredi kartları bankalar veya kredi kartı kuruluşları tarafından çıkarılır. Banka kart hamilinin mevduat hesabına sahip olduğu için ve onun ödeme gücünü bildiği için kart çıkarmaya daha uygundur (Çavuş, 2005).
4. İşyerine Kartın Kabulünde Hizmet Veren Banka: Üye işyerinde POS (Point of Sale) hizmeti vererek kartlı işlemlerin gerçekleşmesini sağlayan bankadır. Bu bankalar işyeri ile kart sahipleri arasındaki ödemelere aracılık ederler. Kartı çıkaran banka ile işyerine kart kabulünde hizmet veren banka bazen aynı bankalar bazen de farklı bankalar olabilirler.

POS, banka tarafından üye işyerlerine kullanım amacıyla verilen, mülkiyeti bankaya ait olan, kartın manyetik şerit veya chip bilgilerini elektronik olarak okuyan, alım işlemi ile ilgili tüm bilgileri elektronik sistem aracılığıyla bağlı bulunduğu bankanın merkezine göndererek provizyon (otorizasyon) alan ve işlemle ilgili bilgileri içeren satış belgesini otomatik olarak üreten elektronik cihazdır.

POS terminalleri üzerinden satış işlemi, kart borcu ödeme işlemi, provizyon alma işlemi ve taksitli alışveriş işlemi gerçekleştirilir. Üye işyerinden o gün içinde yapılan tüm alışveriş işlemleri elektronik yolla bankaya gönderilir.

POS cihazı işlemlerin risklerini ve maliyetlerini azaltmaktadır, işyerinin işlem hacmini çoğaltarak karlılığını artırmaktadır, finansal kayıtların takibini kolaylaştırmaktadır ve işyerinde nakit bulundurmanın doğuracağı riskleri ortadan kaldırmaktadır.

5. Mastercard, Visa gibi Lisans Kuruluşları: Uluslararası kartlı sistem kuruluşlarıdır. Türkiye’deki bankalar bu kuruluşlarla lisans sözleşmesi imzalayarak bu kuruluşların logolarını taşıyan kartları üretilip piyasaya sürerler.

4.2. Kredi Kartı Sistemleri

Kredi kartı sistemlerini sisteme katılan taraf sayısına göre üç şekilde sınıflandırılabilir; iki taraflı sistem, üç taraflı sistem, dört taraflı sistem.

4.2.1. İki Taraflı Sistem

Bu sistemde kartı çıkaran ile malı satan aynı kurumdur. Sistemdeki taraflardan biri malı satan ve müşterilerine kredili alışveriş yapma imkânı sağlayan işletme diğeri ise müşteridir. Kredi kartı, kartı çıkaran işletmeye özgüdür.

4.2.2. Üç Taraflı Sistem

Kredi kartını çıkaran kurum ile mal veya hizmet sunan işletme birbirinden farklıdır. Bu tür sistemde kart çıkaran kurum(banka), üye işyeri ve kart hamili olmak üzere üç taraf bulunmaktadır.

Sistemin genel işleyişi şu şekildedir; Kart hamili kartını kullanarak üye işyerinden alışveriş yapar, kartı ihraç eden banka kart hamilinin yaptığı alışveriş tutarını üye işyerine öder ve ekstre döneminde ödediği bu tutarı kart hamilinden tahsil eder.

4.2.3. Dört Taraflı Sistem

Sistemde eğer kartı çıkaran banka ile işyerine kartın kabulünde hizmet veren banka farklı ise bu sefer dört taraflı sistemden bahsedilecektir.

Her üç sistemde de ayrıca belirtilmese de Mastercard veya Visa gibi lisans kuruluşları sistemlerin içinde bulunmaktadırlar. Çünkü Türkiye’de kart çıkaran

bankalar yurtdışındaki lisans kuruluşları ile anlaşarak onların logolarını taşıyan kartları çıkarıp pazarlama yetkisini almışlardır.

4.3. Kredi Kartlarının Hukuki Yapısı

4.3.1. Kredi Kartı Çıkaran Banka ile Kredi Kartı Hamili Arasındaki Hukuki İlişki

Kredi kartını çıkaran banka ile kart hamili arasında “Bankacılık Hizmetleri Sözleşmesi” imzalanmaktadır. Bu sözleşmeye göre kart hamili (Reisoğlu, 2004);

- Kredi kartını muhafaza edeceğini,
- Şifresini kimseyle paylaşmayacağını,
- Kartla yapılan tüm işlemlerin kendisi tarafından yapıldığını,
- Hesap ekstre tutarını, faizleri ve komisyonları sözleşmeye uygun olarak ödeyeceğini,
- Kartın mülkiyetinin bankaya ait olduğunu ve bankanın hizmetini kötüye kullandığını düşündüğünde kartı iptal etme yetkisinin olduğunu,
- Kartın kaybolma veya çalınma durumunda bankaya bildirim yapma zorunluluğu olduğunu kabul etmektedir.

Banka ise bu sözleşmeyle;

- Kredi kartını hamiline teslim edeceğini,
- Hamilin bu kartla para kullanmaksızın mal ve hizmet satın alabilmesi için üye işyerinde gerekli ortamı sağlayacağını,
- Hamilin aylık borç tutarını ona hesap ekstresi göndererek bildireceğini kabul eder.

Banka, kart verdiği hamiline karttaki limite kadar bir gayrinâkdi kredi açmaktadır. Kredi kartı sahibinin yaptığı alışverişle ilgili harcamanın banka tarafından işyerine ödenmesi ile birlikte, bankanın kart hamiline açtığı gayrinakdi kredi, nakdi krediye dönüşmektedir. Harcamayı üye işyerine ödeyen banka, ödediği tutarı kart hamilinden tahsil etme hakkına sahiptir.

Bu nakdi kredinin taraflar arasında kararlaştırılan tarihte (ekstre dönemi) tamamının ödenmesi halinde, banka sıfır faizli bir nakdi kredi vermektedir. Buna karşılık uğradığı kaybı üye işyerinden aldığı komisyonla telafi eder. Eğer kart hamili nakdi kredinin sadece bir bölümünü öderse kalan bölüm banka tarafından taksitlendirilmekte ve taksitlere akdi faiz uygulanmaktadır. Kredi kartından nakit çekildiğinde, nakitin çekildiği günden itibaren akdi faiz hesaplanmaktadır. Eğer kart hamili önceden belirlenen tarihte ödemesini yapmazsa kart hamili mütemerrit duruma düşmekte ve temerrüt faizi işlemeye başlamaktadır. Temerrüt faizinin akdi faizin yüzde otuzunu geçmeme kuralı vardır (Reisoğlu, 2004).

4.3.2 Kredi Kartı Çıkaran Banka ile Üye İşyeri Arasındaki Hukuki İlişki

Banka ile üye işyeri arasında “Üye İşyeri Sözleşmesi” yapılmaktadır. Üye işyeri bu sözleşmeyle;

- Banka tarafından verilen kredi kartlarıyla kendi işyerinde yapılan ödemeleri kabul edeceğini,
- Kartlı ödemelerden herhangi bir komisyon almayacağını,
- Kart kullanan kişilerin kimlik belgesi kontrolünden kendisinin sorumlu olacağını,
- Müşteriye ait harcama belgelerini belli bir süre koruyacağını kabul etmektedir (Reisoğlu, 2004).

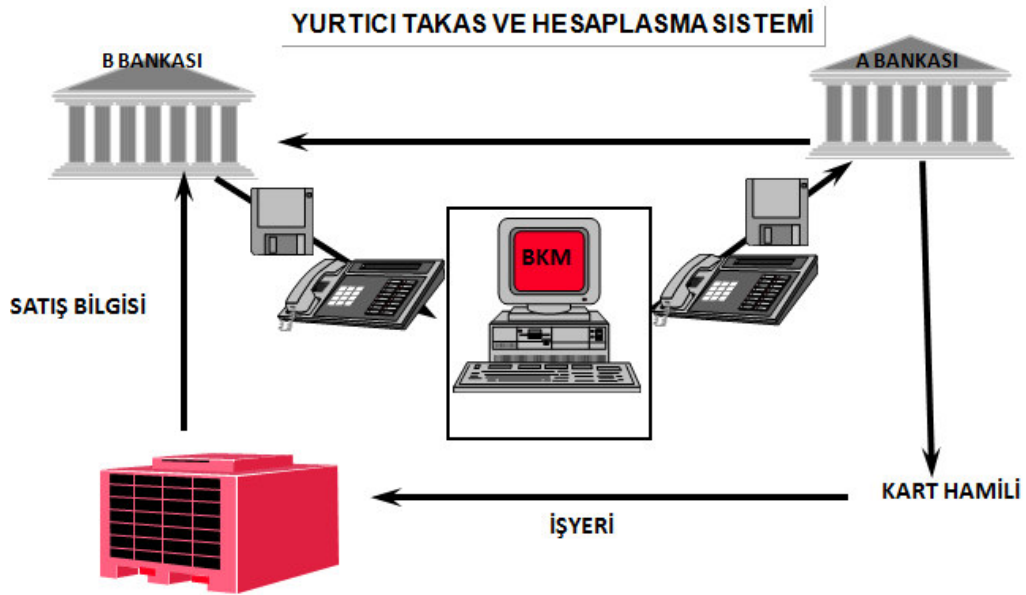
Bankaların da bu sözleşme uyarınca bazı sorumlulukları vardır. Öncelikle kart çıkaran banka üye işyerinden kendisine gönderilen harcama belgelerine istinaden harcama tutarını, verdiği POS hizmeti sonucu alacağı komisyon tutarını düşerek üye işyerine ödemek zorundadır. Ayrıca, bankanın kart hamili tarafından kendisine bildirilen veya kendisi tarafından el konulan “Kayıp, Çalıntı veya Yasaklanmış Kart” bilgilerini işyerine gönderme sorumluluğu vardır (Yetim, 1997).

Üye işyeri kredi kartını kendi işyerinde bulunan POS terminalinden geçirmektedir. İşyeri, kart hamili ve harcama bilgileri sözleşme yapılan bankanın bilgisayarına işlenmekte ve belli bir süre sonra banka işyerine ödeme yapmaktadır.

4.3.3 Kartı Çıkaran Banka ile İşyerine Kartın Kabulünde Hizmet Veren Banka Arasındaki Hukuki İlişki

Üye işyerinde POS terminali bulunan banka ile bu POS’da işlem gören kredi kartını çıkaran bankanın farklı olması durumunda bu iki banka arasındaki hukuki ilişki bankaların Bankalararası Kart Merkezi A.Ş. ile yaptığı sözleşmelerele belirlenmiştir.

Bankalar arasındaki bu takas işlemi BKM ‘nin bünyesinde kurulan Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma sistemiyle yürütülmektedir.

Şekil 4.1 Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma Sistemi

Grafikte görüldüğü üzere A bankasının kredi kartına sahip olan kart hamili üye işyerinden alışveriş yaparken B bankasına ait POS makinesini kullanmaktadır. Bilgiler önce üye işyerinden B bankasının bilgisayarına, buradan BKM aracılığı ile A bankasının bilgisayarına iletilmekte, bankadan alınan provizyon birkaç saniye içinde işyerindeki POS terminaline ulaşmakta ve işlem gerçekleştirilmektedir.

Daha sonra B bankası bu işlemi BKM Takas sistemine gönderir. Takas sistemi işlem tutarını ve mutabakat raporlarını A bankasına gönderir. A Bankası ödemeyi yine Takas Sistemi aracılığıyla B bankasına iletir. Ayrıca A bankası B

bankasına ait POS sisteminden faydalandığı için B bankasına bir miktar komisyon ödeyecektir. “Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma Sistemi” sayesinde takas sonucu hesaplaşma ertesi gün saat 12.00’ye kadar sonuçlandırılmakta ve ödemelerin net olarak yapılması sağlanmaktadır. B bankası işlem tutarını komisyon miktarını keserek işyerine öder. Ekstre döneminde alışveriş tutarı kart hamilinden A bankası tarafından tahsil edilir.

4.3.4. Kredi Kartı Hamili ile Üye İşyeri Arasındaki Hukuki İlişki

Kredi kartı hamili ile üye işyeri arasında herhangi bir sözleşme imzalanmamaktadır. Fakat Bankacılık Hizmeti Sözleşmesi ve Üye İşyeri Sözleşmesi uyarınca her iki tarafın sahip olduğu belli sorumlulukları vardır.

İki taraf arasında alışveriş ilişkisi doğmakta, taraflar karşılıklı haklara sahip olmaktadır. Kart hamili üye işyerinden para kullanmaksızın kartıyla mal ve hizmet satın alacak, işyeri ise bu kartlı ödemeyi kabul edecek, kartın limiti çerçevesinde harcama talebini karşılayacaktır.

Burda dikkat edilmesi gereken nokta hamilin üye işyerine ait mal ve hizmeti satın aldığı için aslında işyerine borçlandığı ve bankaların bu borç ilişkisine aracılık ettiğidir. Eğer üye işyeri kart sahibinin yaptığı alışveriş tutarını bankadan tahsil edemezse bu tutarı hamilden alma hakkına sahiptir.

4.3.5. Kartı Çıkaran Banka ile Uluslararası Lisans Kuruluşları Arasındaki Hukuki İlişki

Kartı çıkaran banka, Visa Mastercard gibi lisans kuruluşlarıyla “Lisans Sözleşmesi” imzalamaktadır. Bu sözleşmeye göre o kuruluşun logosunu taşıyan kartları piyasaya sürme hakkına sahiptir. Lisans kuruluşu her yıl kendi kartını çıkaran bankadan belli bir telif bedeli alır (Reisoğlu, 2004).

4.4. Kredi Kartlarının Sağladığı Üstünlükler

4.4.1. Kart Sahibi Açısından

Kredi kartı sistemine dâhil olan kart hamilinin elde edeceği üstünlükler şöyle özetlenebilir (Yılmaz, 2000; Yetim, 1997);

- İnsanları nakit taşıma zorluğundan kurtarır, taşınması kolay ve kullanımı basittir.
- Kart sahibine vade farkı ödemeksizin alışveriş yapma imkânı verir.
- Kart sahibine kısa vadeli gayrinakdi kredi imkânı sağlar. Diğer kredilerde varolan formaliteler burada yoktur. Kart limiti otomatik olarak yenilenebilecektir.
- Kredi kartıyla nakit çekme hizmeti sunulmuştur. Banka şubesinden veya ATM'lerden nakit avans çekilebilecektir.
- Aylık alışverişlerin tutarı bir hesapta toplanabilecektir.
- Kart sahibine kredi kartı borcunu, bütçesine ve kendi planına göre taksitler halinde ödeme olanağı sağlayacaktır.
- Kart sahibine alışverişten puan veya para kazanarak başka alışverişlerde kullanma, üye işyerinin ve bankanın kendisine sağladığı promosyanlardan, indirimlerden, hediyelerden faydalanma imkânı tanınır.
- Kredi kartlarının birçok ülkede geçerli olması, yurtdışı seyahatlerinde büyük kolaylıklar sağlayacaktır.
- Kredi kartı sahibi, kart kullanımı sebebiyle yanında bulundurması gereken nakit parasını banka hesabında tutarak faiz geliri elde edecektir.
- Kredi kartı çıkaran banka, kart sahibinde belli nitelikler aradığından, bu kart sahibinin çevresinde prestij sağlar.

Kredi kartı kullanımı kart sahibine yukarıda belirtilen yararları sağlamakla birlikte şu şekilde zarar da verecektir. Öncelikle alışverişlerde kredi kartları ile ödeme yapma imkânı doğduktan sonra insanların daha fazla harcama eğilimine

girdikleri söylenebilir. Kartlar ile birlikte bir sonraki ay alınacak maaş yada ücretlerin alınmadan tüketimi gerçekleşmektedir (Teoman, 1996).

Kart hamili kartını kullanmasa dahi bankaya yıllık belli bir tutarda kart ücret ödemektedir. Ayrıca alışverişini taksitlendirdiği ve kart borcunu yatırmadığı zamanlar da faiz ödemesi yapmak zorundadır.

4.4.2 Üye İşyeri Açısından

Müşterilerinin kredi kartıyla ödeme yapmalarını kabul eden üye işyerinin kartlı ödeme sistemine girmesindeki en büyük amacı işlem hacmini genişletmektir.

Üye işyeri açısından kredi kartının sağladığı üstünlükler;

- Üye işyeri kredi kartıyla yaptığı alışveriş tutarının bedelini çok kısa sürede almaktadır. Üye işyeri hergünün sonunda POS makinesinden gün sonu yaptığında o gün içinde o POS makinesi kullanılarak yapılan işlemlerin tümü elektronik olarak bankaya gönderilmektedir. Banka da yapılan işlemlerin tutarını belirli bir komisyon düşerek üye işyerinin bankada bulunan mevduat hesabına yatırır. Yani üye işyeri her durumda parasının kendisine ödeneciğini bilir (Teoman, 1996).
- Nakit para yerine sliplerin elde tutulması güvenlik açısından yararlıdır. Nakit paranın işyerinde durması hem daha riskli hem de daha maliyetlidir. Üye işyeri kredi kartıyla satış yapınca parasını güvenli bir şekilde bankadaki hesabında tutmakta ve burda değerlendirerek faiz geliri elde etmektedir.
- Kredi kartları, üye işyerlerinin karşılıksız çeklerden dolayı uğradığı kayıpları önlemektedir.
- Kart sahipleri kredi olanağından dolayı daha fazla harcama yapmaya yönelmekte, bu da üye işyerinin iş hacmini ve cirosunu artırmaktadır (Yılmaz, 2000).
- Kredi kartı şirketlerinin yaptığı tanıtım ve reklâmlar o kredi kartını kabul eden işyerine dolaylı fayda sağlamaktadır.
- Kredi kartıyla yapılan satış kayıtları muhasebeleştirilmeye çok

elverişli olmaktadır.

Kredi kartı sisteminin üye işyerine yarattığı en belirgin sakınca üye işyerinin kendisinden kredi kartıyla yapılan her işlem sonrasında bankaya belli bir komisyon ödemesidir. Yani işyeri nakit ödemelerdeki gibi malın bedelinin tamamını alamamakta, ancak komisyon düşüldükten sonra kalan kısmına sahip olmaktadır.

4.4.3. Kredi Kartını Çıkartan Kurum Açısından

Kredi kartı sisteminin bir diğer oyuncusu olan bankalar sağladıkları bu hizmet karşılığında kazanç sağlamaktadırlar. Bankalar kart sahiplerinden yıllık kart ücreti, kart yenileme ücreti, gecikme faizi, borcu geç yatırma ücreti, limit aşım ücreti, nakit avans ücreti, nakit çekiminden doğan faiz geliri, temerrüt faizi alırken, üye işyerlerinden belirli bir komisyon alırlar (Yılmaz, 2000).

Kart çıkarmanın bankalara sağladığı faydalar şu şekilde sıralanabilir;

- Banka kart sahiplerinin ve kart kabul eden firmaların hesaplarını elinde bulundurduğundan mevduatını artırır.
- Kartların üzerinde bankanın adı ve logosu bulunduğundan bu bankalara önemli bir reklam ve prestij sağlar.
- Kredi kartı işlemlerinde banka düşük limitler halinde çok kişiye kredi açarak bireysel riski dağıtmış olur. Böylece müşteri portföyü genişler.
- Kredi kartları bankanın diğer ürünlerinin de satışını teşvik eder.
- Eğer banka üye işyerindeki POS makinesinden başka bir bankaya ait kartı geçirirse o bankadan da ayrıca komisyon alacaktır.

Kredi kartı sistemi kartı çıkaran kuruluşlara genel olarak fayda sağlamaktadır; fakat burada müşterinin borcunu ödememe riski de göz önüne alınmalıdır. Kurum bu durumda yasal yollara başvuracak, borçlunun peşine düşecek, bir ihtimal borcunu tahsil edemeyecektir.

BÖLÜM 5

KREDİ KARTI KULLANIMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

5.1. Kredi Kartlarının Dünyadaki Gelişimi

Kredi kartı sistemi alıcı ile satıcı arasındaki alışveriş sırasında güvenilir, hızlı bir ödeme aracına duyulan gereksinimden ortaya çıkmıştır. Diğer ödeme araçlarına göre daha az riskli, daha az külfetli, daha pratik olması bakımından insanlar tarafından çabuk benimsenmiş ve teknolojik gelişmelerin de yardımıyla kullanımı hızlı bir şekilde yayılmıştır.

Kredi kartlarının dünyadaki ilk uygulamaları 19. Yüzyılın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletlerinde görülmüştür. “Dünyada ilk kez turizm amaçlı olarak 1854 yılında Hotel Credit Letter Company adlı bir kuruluş kredi kartı çıkarmıştır.” (Yılmaz, 2000) 1914’lü yıllarında Western Union Bank kullanıcısına kredi sağlama özelliği de bulunan kredi kartlarını piyasaya sürmüştür

Daha sonraki yıllarda mağazalar, telefon şirketleri, seyahat şirketleri, benzin istasyonları tarafından müşterilerine metal jetonlar ve kâğıt kuponlar verilmeye başlanmıştır. Bu jetonlarla müşteri o işyerinden yaptığı alışverişlerde para kullanmamıştır. Bu yapıyı günümüzde var olan iki taraflı sisteme benzetmek mümkündür. Çünkü sistemde kredi imkânı sunan kuruluş ile mal ve hizmet sunan kuruluş aynıdır. Bu sistemde kullanılan araçlar hem belli bir hizmet konusu ile hem de belli bir hizmet bölgesiyle sınırlandırılmıştır.

Günümüz kredi kartları McNamara isimli bir avukatın başına gelen olayla ortaya çıkmıştır: McNamara müşterisini lokantaya yemeğe götürür ve yanında parası olmadığını farkedince kartvizitinin arkasını imzamak suretiyle yemek ücretinin ödemesini yapar. Bu olay üzerine Mc Namara insanlara para olmadan ödeme yapmalarını sağlayacak bir ödeme aracı yaratmak üzere çalışır ve 1950’li yıllarda Diners Club Kredi Kartını kurar (Yılmaz, 2000). “Seyahat ve Eğlence Kartı” adı verilen bu kartlar sayesinde seyahatlerde ve restoranlarda hesabın para

kullanılmadan ödenmesi sağlanmıştır. Kartın sloganı “dine and sign” yani “ye ve imzala” dır. Diners Club kredi kartları kullanıcılarına kredi imkânı sağlamış, ödemelerini ayın sonuna kadar erteleme imkânı vermiştir.

Diners Club kredi kartlarının faiz oranı %7, yıllık kart ücreti de 3 USD olarak belirlenmiştir.

Diners Club kredi kartları önceleri sadece Amerika Birleşik Devletlerinde kullanılmış daha sonra Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada kullanılmaya başlanmıştır. Diners Club’un günümüzde 130 ülkede faaliyet göstererek yaklaşık 8.6 milyon kart müşterisi, 8.4 milyon üye işyerisi bulunmaktadır (BKM, 2008).

Diners Club 1958 yılına kadar kart sektöründe rakipsiz çalışmıştır. Kredi kartlarının yaygınlaşmasından sonra bankalar da büyük kâr sağlayan kredi kartı piyasasına adım atmışlardır. 1951 yılında New York’taki Franklin National Bank kredi kartı çıkarmış, bunu izleyen yıllarda birçok banka ard arda kredi kartlarını piyasaya sürmüştür.

1958 yılında Bank Of America bankası tarafından “Bank Americard”, American Express Company tarafından “American Express” kart çıkarılmıştır. Bu iki kart uluslararası özellikte ilk kredi kartı olma özelliğini taşımaktadırlar.

Bank Of America Bankasının “Bank Americard”ı, uluslararası düzeyde kabul gördükten sonra 1977 yılında ismi değiştirilerek “Visa Kart” adını almıştır. Dünya çapında geçerli kartlı ödeme kuruluşu olan dev organizasyon Visa International S.A. 1977 yılında kurulmuştur.

“VISA, dünyada 21.000 üye finansal kuruluşu tarafından tüketiciye ulaştırılan iki milyara yakın VISA markalı kartın karşılıklı işlerliğini sağlamak üzere teknoloji geliştiren ve altyapı hizmeti veren, yeni ödeme ürünleri geliştiren bir kuruluştur” (BKM, 2007).

Günümüzdeki kart sektöründe önemli bir yere sahip olan diğer kredi kartı firması Mastercard’dır. MasterCard 1966 yılında New York’ta bir grup banka tarafından “Interbank Card Assosiation (ICA)” adıyla kurulan bir kuruluştur. 1968 yılında dünyaya açılmış ve uzun yıllar Avrupa’da Europay olarak faaliyet göstermiştir. 2002 yılında Europay ve Mastercard birleşerek Europay International adı altında faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Mastercard 1991 yılında dünyanın ilk global şifre tabanlı banka kartı programı olan Maestro'yu piyasaya çıkarmıştır.

Mastercard günümüzde tüm dünyada geçerli ve yaygın olan bir ödeme sistemi kuruluşudur. Tüm dünyada 1,7 milyar kart MasterCard ve Maestro logosu taşımaktadır. “210 ülkede 25 binden fazla banka ve finans kuruluşu ile tüketici ve işyerlerine ödeme çözümleri sunmaktadır. Kart hamillerine dünya çapında 22 milyonu aşkın işyerinde işlem yapabilme imkânı tanır ve 935 bin ATM'den 365 gün 24 saat nakit ulaşım sağlar” (BKM, 2008).

1981 yılında Amerika'da tüketicinin giderek artan oranda borçlanma olgusu göz önüne alınarak kredi kartlarının çıkarılmasına yasal bazı sınırlandırmalar getirilmiş ve artık günümüzde birçok kredi kartı kuruluş dünya çapında iki büyük kuruluş olan Visa International S.A. ve Europay International S.A. ile birleştirilmiştir.

Eyyüp Yılmaz'ın kitabında Amerika'da kredi kartlarının bu kadar yaygınlaşmasının ve gelişmesinin en önemli nedeni olarak ülkede var olan çek sisteminin işleyişindeki aksaklıklar gösterilmiştir. Amerika'da var olan çek sisteminde eğer çek keşide edenin hesabında çekin üzerinde belirtilen meblağ bulunmuyorsa, çek lehdar tarafından tahsile getirildiğinde çek tutarı banka tarafından keşidecinin hesabına borç olarak geçirilmekte ve hesap müsait oluncaya kadar faiz işletilmekteydi. Bankalar sadece belli eyaletlerde hizmet verdiklerinden bir bankaya ait çekin başka eyaletlere gidilince tahsili imkânsız hale gelmekteydi. Bu nedenle halk her yerde geçerli, pratik bir ödeme aracı arayışına girmiştir.

Amerika'da kredi kartı kullanımının yaygınlaştığı tarihlerde Avrupa kentlerinde hali hazırda kullanılan ve gayet iyi işleyen bir çek sistemi olduğu için Avrupalılar alternatif bir ödeme aracı arayışı içinde olmamışlar ve kart kullanımı Amerika'da olduğu gibi yaygın bir seyir izlememiştir.

Fransa'da 1960 yıllarında “Card Blanche” adında kredi kartı çıkarılmış fakat bu kartın yaygınlaşması 1970'leri bulmuştur. Sonraki yıllarda Amerika'da kurulan Bank America Avrupa'daki bankalara Bank Americard adında kart basmaları için lisans vermeye başlamıştır.

İlk POS makinesi 1973 yılında IBM tarafından mağazalar için geliştirilmiştir. 1985 yılında ise Mosher bugünkü anlamına yakın POS makinelerini üretmeye başlamıştır. ATM'nin tarihçesi 1930'lara dayanmaktadır. İlk konuşan ATM 1999 yılında hizmete sunulmuştur.

5.2. Kredi Kartlarının Türkiye'deki Gelişimi

Türkiye'de ilk kredi kartı 1968 yılında Koç Grubuna bağlı Setur A.Ş tarafından piyasaya sürülen Diners Club kredi kartıdır. Bu kartlar müşterilere sadece yurtiçinde alışveriş imkânı sağlamakla birlikte kart borcunun tamamını belli bir süre içinde ödeme zorunluluğu da getirmiştir (Yılmaz, 2000). Daha sonraki yıllarda Türk Express Havacılık ve Turizm Limited Şirketi "American Express" kartı çıkarmıştır.

Türkiye dünyada kredi kartlarıyla ilgili yaşanan gelişmeleri 1980'lerden itibaren yakalamaya başlamıştır. 1980'lerin başında uygulamaya konan dışa açılma politikaları ile dünyada bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler ülkede uygulanmaya başlanmış, bankalar yurtdışındaki bankalar gibi oldukça kârlı olan kart pazarına girmişlerdir. Bankaların kart uygulamalarına başlamasıyla hem kart sayısı hem de kartın kabul edilebilirliği oldukça artmıştır. Bankalar 1984 yılından itibaren yurtdışında geçerli olan kartları ihraç ederek müşterilerin kullanımına sunmuşlardır. Daha sonraki yıllarda Türk parasının konvertible (değiştirilebilir) olması ile birlikte hem yurtiçinde hem de yurtdışında geçerli olan kredi kartlarının da ihracı başlamıştır. Türk bankaları için bireysel bankacılık dönemi kredi kartlarının çıkarılması ile başlamıştır.

Visa Türkiye'deki ofisini 1994 yılında açmıştır. "Türkiye'de 25 üye bankası ile faaliyet göstermektedir. Türkiye'de 2004 Eylül sonu itibarıyla 26,8 milyon adet VISA markalı kart ve 800.000'in üzerinde kabul noktası bulunmaktadır" (BKM, 2008). Visa Türkiye Avrupa'nın üçüncü büyük kart pazarı olma özelliğini göstermektedir.

1987'de ATM servisi ortaya çıkmış ve müşterinin bankaya gelmesine gerek kalmadan onun olduğu ortama hizmeti götürmeye yarayan alternatif dağıtım kanalları önem kazanmaya başlamıştır. Aynı yıl türk tüketiciler ev ve araç kredisini almaya başlamıştır. 1988'de debit kart, fatura ödemeleri ve yatırım araçları bankacılık sektörünün içine dâhil olmuştur. İlk elektronik Pos terminali servisi 1991 yılında

kurulmuştur. Bu yıllarda ayrıca çağrı merkezleri, ev, ofis ve telefon bankacılığı, uygulamaları da yürütölmeye başlanmıştır.

1990 yılında aralarında Türkiye İş Bankası, Akbank, Garanti Bankası, Ziraat Bankası, İktisat Bankası, Pamukbank, Emlak Bankası, Halk Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Vakıflar Bankası, Türkiye Tütöncüler Bankası, Türk Dış Ticaret Bankası ve Osmanlı Bankasının bulunduğı 13 tane bankanın biraraya gelmesiyle “Bankalararası Kart Merkezi” kurulmuştur.

BKM’nin faaliyet konuları şu şekilde sıralanabilmektedir (Yılmaz, 2000);

- Yurtiçi ve yurtdışı provizyon işlemlerini yürötmek,
- Bankalararası takas işlemlerini yürötmek,
- Yurtiçindeki uygulanacak kural ve prosedürleri geliştirmek, bunları yayınlamak ve uygulamalarını takip etmek,
- Takas işlemleri sırasında bankalararasında uygulanacak takas komisyonu oranını belirlemek,
- Yurtdışı kuruluşlar ile ilişkiler kurmak, ortaklarını bu kuruluşlarda temsil etmek,
- Halen her banka tarafından devam ettirilen işlemleri daha güvenli, süratli, daha az maliyetli ve tek bir merkezden yürütölmesini sağlamak
- Sahtekarlıkları önleyici tedbirler almak, kaybolan çaldırılan veya iptal edilen kartları ihtiva eden Birleşik Uyarı Listesi yayınlamaktır.

Kart sahiplerinin yaptıkları alışverişlerden doğan borç ve alacakları bankalar arasında takas edilmesini sağlamak amacıyla BKM bünyesinde 1991 yılında Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma Sistemi’ni kurulmuştur.

1993’de Europay/MasterCard Türkiye’de ofisini açmış ve kart kullanımı gittikçe yaygınlaşmaya başlamıştır.

1995 yılında Bireysel kredi müşterilerine ait bilgilerin ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan mali kurumlar ve BDDK tarafından uygun görölen şirketler tarafından paylaşılmasını sağlayan Kredi Kayıt Bürosu kurulmuştur. “Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. 5411 sayılı Bankacılık Kanununda öngöröldüğü üzere kredi kuruluşları ile finansal kuruluşlar arasında bu kuruluşların müşterilerinin risk durumlarının izlenmesi, değeriendirilmesi, kontrolü ve müşteri

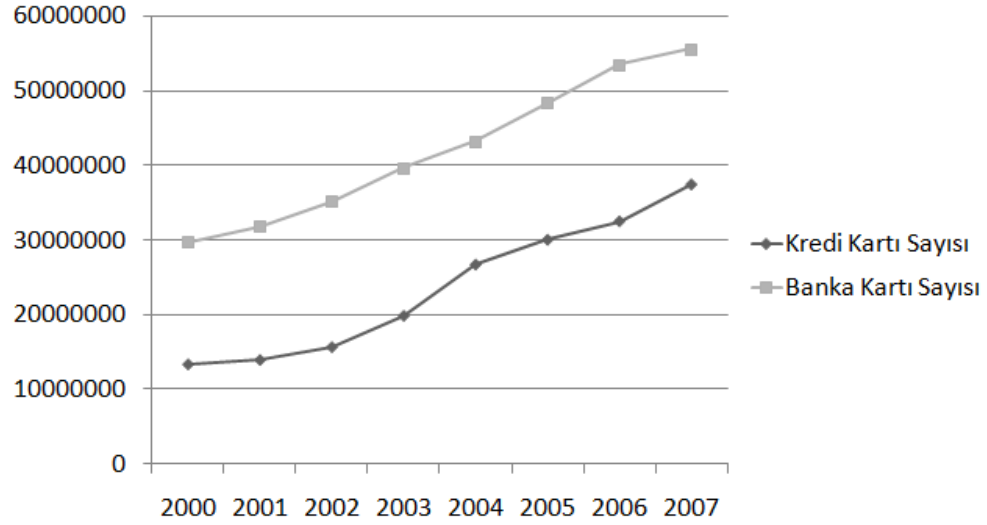
hizmetlerinin yerine getirilmesi nedeniyle yapılacak bilgi ve belge alışverişini sağlamak üzere anonim şirket şeklinde kurulmuş bir destek hizmet kuruluşudur” (KKB, 2008). Bu kuruluşun üyeleri belirlenen kanun gereğince kendi müşterilerinin kredi bilgilerini birbirleriyle paylaşmaktadırlar. Kredi Kayıt Bürosu kredi başvurularına, kredi hesaplarına, gerçek dışı bilgilerle yapılan kredi başvurusu girişimlerine ait bilgileri muhafaza etmektedir.

5.3. Türkiye’de Kredi Kartı Kullanımını Gösteren Veriler

Türkiye’de 1980’lerde baş gösteren dışa açılma politikaları sayesinde ülkede kurulan ve kullanılmaya başlanan kartlı ödeme sistemleri Türk bankacılık sektörüne kolay adabte olmuştur. Kredi kartı kullanımı o tarihlerden başlayarak günümüzde oldukça yayılmış, paranın ve diğer ödeme araçlarının en önemli alternatifi olmuştur.

BKM’den alınan veriler kredi kartları ve banka kartlarının Türkiye’de nasıl gelişmeler gösterdiğini ve şuan ne durumda olduğunu açıkça göz önüne sermektedir. BKM 1990 yılında kurulan bir kuruluş olmasına rağmen kredi kartı, banka kartı ve genel anlamda kartlı ödeme sistemlerine ait verileri 1999 yılından itibaren tutmaya başlamıştır. Bu yüzden çalışmada 2000 yılı sonrası kartlı ödeme sistemlerinin değişimine göz atılacaktır.

BKM’den alınan verilere göre Türkiye’de kredi kartı sayısı ve banka kartı sayısının 2000 yılı ve 2007 yılları arasında nasıl değiştiği Şekil 5.1’de verilmiştir.

Şekil 5.1 Türkiye’deki Kredi Kartı ve Banka Kartı Sayısı (Milyon Adet)

Kaynak: BKM Raporlar, 2000 – 2007

2000 yılında 13 milyon adet olan kredi kartı sayısı %178’lik yüksek bir artış göstererek 2007 yılı sonu itibariyle 37 milyon adede ulaşmıştır. 2000 yılında 29 milyon adet olan banka kartının sayısı da 2007 yılında 55 milyon adete çıkarak %87’lik bir artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Ele alınan her sene içinde piyasaya sürülen banka kartı sayısı kredi kartı sayısından daha fazla olmuştur. Çünkü insanlar kredi kartını alternatif bir ödeme aracı olarak kullanırlar ama banka kartları bankadaki mevduat hesaplarına ulaşmaları için zorunlu bir araçtır, maaşlarda çalışanların banka hesaplarına yatırıldığından piyasada sayıca daha fazla banka kartı olması doğaldır.

Verilere göre kredi kartı sayısındaki artış banka kartına göre daha fazladır. Çünkü son yıllarda bankacılık sektörü kredi kartı sistemine özel bir yatırım yapmaktadır, kredi kartlı ödemelerin avantajları her geçen gün artmaktadır, bu da insanların kredi kartlarına daha çok yönelmesine ve piyasaya çok daha fazla kredi kartı sürülmesine neden olmuştur.

Tablo 5.1. Türkiye’de Çıkarılan Kredi Kartı Sayısı

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Visa	7.829.906	7.906.995	9.572.460	13.202.147	15.989.986	17.800.385	20.878.744
Mastercard	6.102.024	7.565.766	10.225.667	13.450.664	13.963.095	14.623.148	16.416.829
Diğer	64.876	40.019	35.040	28.677	25.162	9.800	39.606
Toplam	13.996.806	15.705.370	19.863.167	26.681.128	29.978.243	32.433.333	37.335.179

Kaynak: BKM Raporlar 2001 - 2007

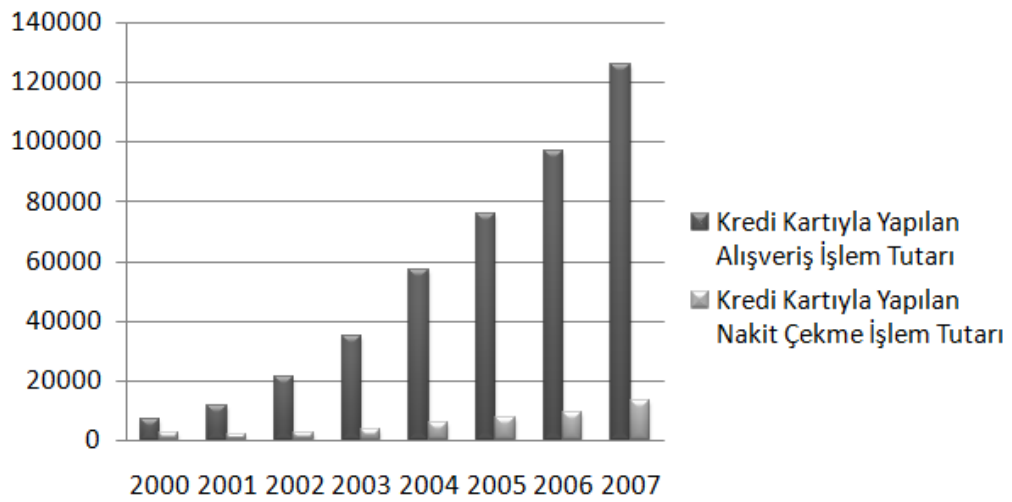
Türkiye’deki kredi kartı piyasasında var olan uluslararası kart kuruluşları şu şekildedir; Visa, Mastercard, Diners Club, American Express, JCB ‘dir. Bu kuruluşlar tarafından çıkarılan kartların sayıları Tablo 5.1’de verilmiştir.

Visa yıllar itibariyle piyasada en fazla kart bulunduran kurum olmuştur. Zaten Visa Türkiye kart sayısı bakımından Avrupa’nın üçüncü büyük kart pazarı konumundadır. Mastercard logolu kartların sayısı ele alınan ilk yıllarda neredeyse Visa kartlar kadar olmakla birlikte daha sonra Visa kadar ilerleme göstermemiştir. Yani Türk Bankaları son yıllarda Mastercard yerine Visa ile kart anlaşmasına gitmiştir. Diğer grubunun içinde ise American Express ve JCB kuruluşları vardır. Bu kuruluşlar tarafından çıkarılan kart sayıları yıllar itibariyle artmasına rağmen Visa ve Mastercard’la kıyaslanamayacak kadar az sayıdadır.

2000–2007 yılları arasında yerli kredi kartıyla yurtiçinde yapılan alışveriş ve nakit çekme işlem adetlerini ve işlem tutarlarını gösteren şekiller aşağıda verilmiştir. Her iki şekil kredi kartlarının nakit para çekme işleminden çok alışveriş işleminde kullanıldığını göstermektedir. Kredi kartları alışverişlerde paranın alternatifi olması amacıyla çıkarılmıştır. Bankalar insanların kredi kartına olan ilgisini gördükten sonra bu kartlarla değişik yollardan kazanç sağlama yoluna gitmişlerdir ve insanların kredi kartının limitini oluşturan parayı ATM’lerden nakit olarak çekmelerine imkân tanımış, nakit avans işlemlerinden ayrıca ücret almaya başlamışlardır. Bankalar tarafından verilen bu avans türü için kart hamilinin hem avans ücreti hem de kart

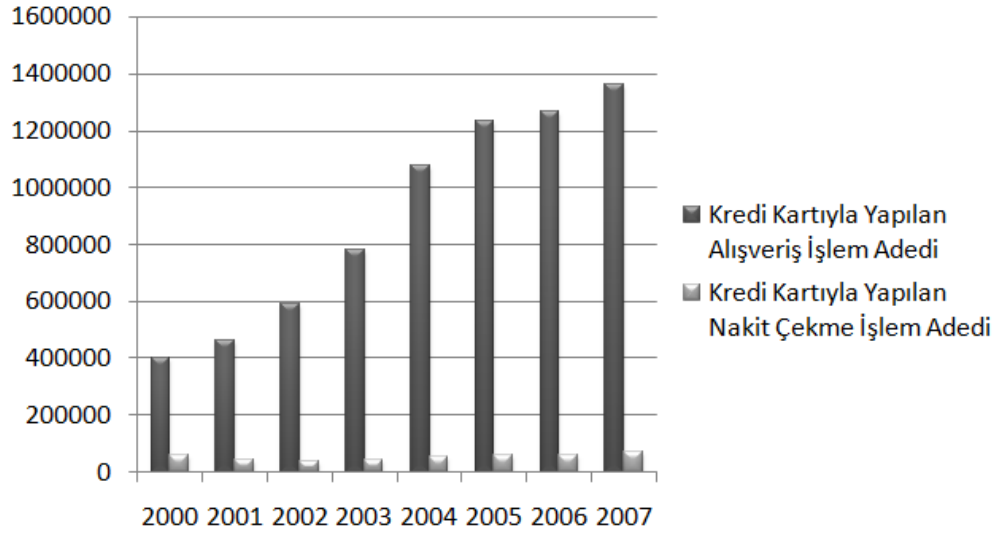
faizinden daha fazla bir faiz vermesi gerektiğinden, insanlar kredi kartlarından pek fazla nakit para çekmeyi tercih etmemişlerdir.

Şekil 5.2’de kredi kartıyla yapılan alışveriş işlem tutarının cirosunun yıllar itibariyle hep nakit çekme işlem tutarı cirosundan fazla olduğu, Şekil 5.3’den kredi kartıyla yapılan alışveriş işlem adedinin yıllar itibariyle nakit çekme işlem adedinden fazla olduğu görülmektedir. Örnek olarak 2007 yılına bakılırsa; 2007 yılında kredi kartıyla yaklaşık 125 milyar 828 milyon YTL ciro ile 1 milyar 358 milyon adet alışveriş işlemi gerçekleştirilirken, aynı yıl 13 milyar 272 milyon YTL ciro ile 72 milyon adet nakit çekme işlemi gerçekleştirilmiştir.

Şekil 5.2 Kredi Kartıyla Yapılan Alışveriş ve Nakit Çekme İşlem Tutarı Milyar YTL

Kaynak: BKM Raporlar 2000 - 2007

Şekil 5.3 Kredi Kartıyla Yapılan Alışveriş ve Nakit Çekme İşlem Adedi Milyar Adet

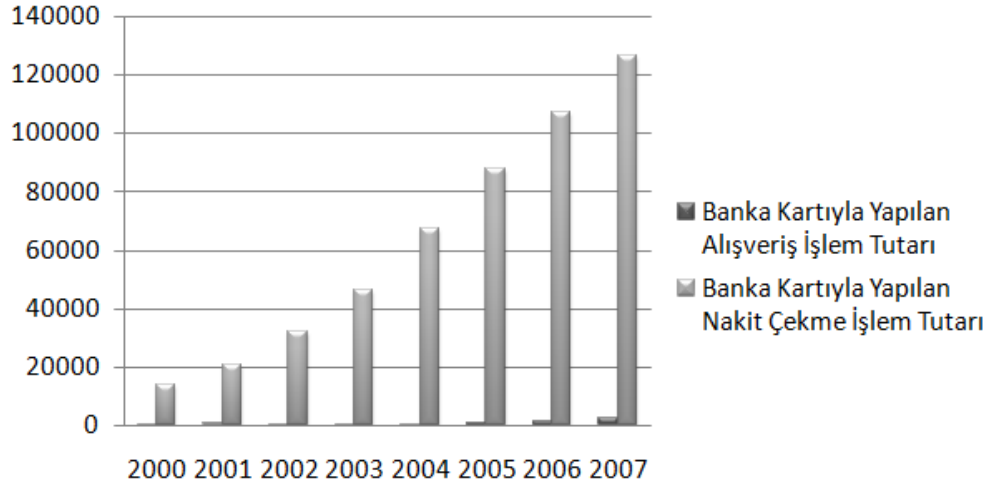
Kaynak: BKM Raporlar 2000 - 2007

Banka kartlarının çıkış amacı insanların bankada bulunan mevduatlarına ulaşmalarına sağlamaktır. Eskiden insanlar bankada bulunan paralarını bankalara gidip, kuyruklara girerek banka veznelerinden alıyorlardı, özellikle maaş günlerinde bankalar önünde uzun kuyruklar oluşuyordu. Daha sonra tasarruf sahiplerini bankalardan uzaklaştırmak için onlara banka kartları verildi ve ATM denilen makinalardan günün her saatinde bankaya gelmeden mevduatlarına ulaşma ve mevduatlarının elverdiği ölçüde parayı çekme imkânı tanınmaya başlandı. Yani banka kartları bankadaki nakit parayı çekme amacıyla üretilmiş ve Şekil5.4'den de görüldüğü gibi yıllar itibariyle de daha çok o amaca yönelik kullanılmışlardır.

Banka kartlarının alışverişlerde aynı kredi kartları gibi kullanılabildiği insanlar tarafından çok bilinmemekte ve alışverişlerde banka kartı kullanımı çok nadir olmaktadır.

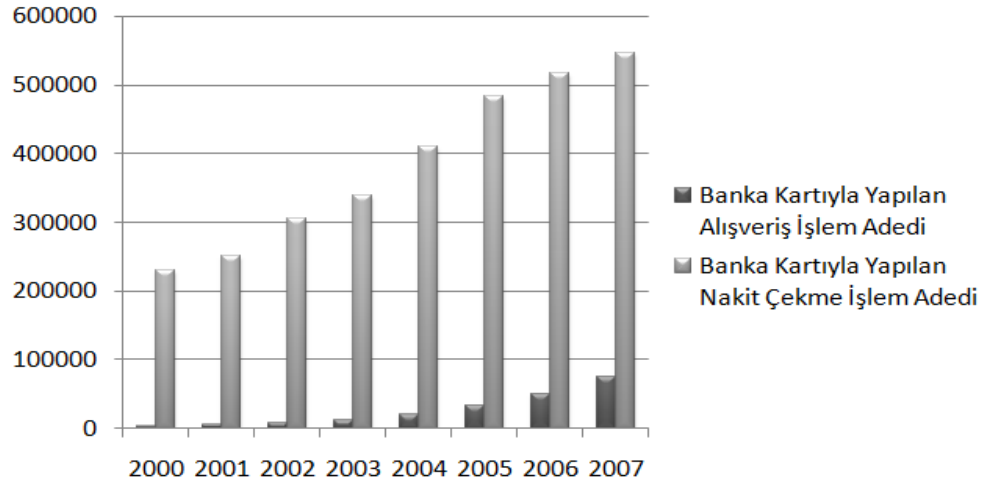
Aşağıdaki iki şekil 2000 – 2007 yılları arasında banka kartıyla yapılan alışveriş ve nakit çekme işlem tutarlarını ve işlem adetlerini göstermektedir. Banka kartıyla yapılan nakit çekme işlemleri çok fazla olmakta ve bu işlemlerden çok fazla ciro elde edilmekteyken, banka kartıyla alışveriş işlemleri çok az gerçekleşmekte ve bu tarz işlemlerden de çok az ciro elde edilmektedir. 2007 yılı itibariyle banka kartıyla toplam 73 milyon adet satın alma işlemi için 2 milyar 334 milyon YTL'lik

işlem tutarı tespit edilmiştir. Aynı yıl içinde banka kartıyla yapılan 554 milyon adet nakit çekme işlemi sırasında ise 126 milyar 596 milyon YTL tutarında nakit çekme cirosu oluşmuştur. Bu sonuçlar Türkiye’de banka kartlarının alışverişlerde çok fazla tercih edilmediğini, genelde nakit çekme işlemlerinde kullanıldığını göstermektedir.

Şekil 5.4 Banka Kartıyla Yapılan Alışveriş ve Nakit Çekme İşlem Tutarı Milyar YTL

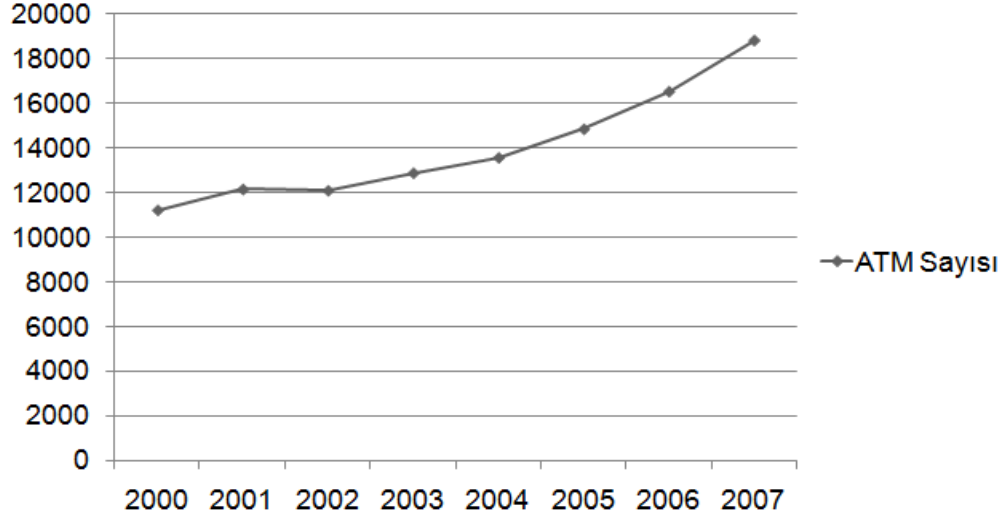
Kaynak: BKM Raporlar 2000 – 2007

Şekil 5.5 Banka Kartıyla Yapılan Alışveriş ve Nakit Çekme İşlem Tutarı Milyon Adet

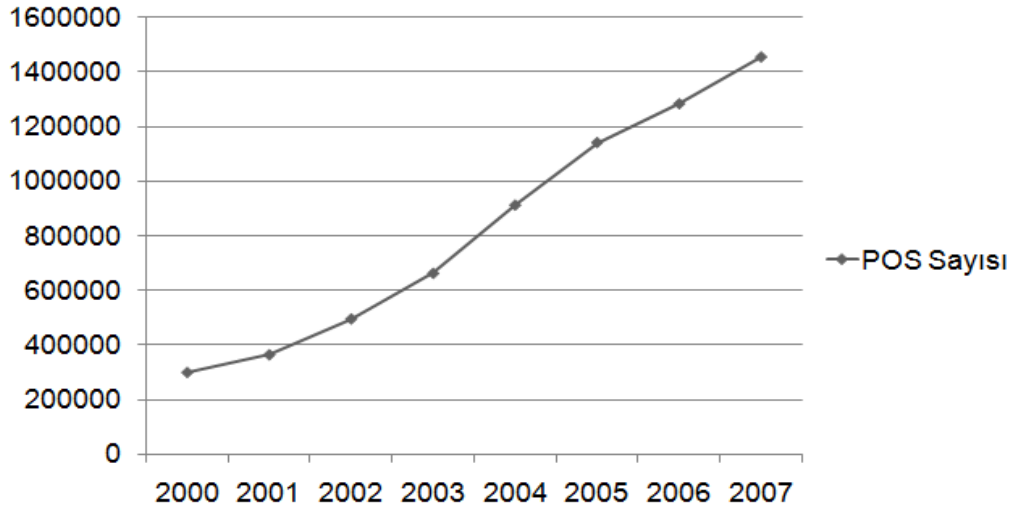
Kaynak: BKM Raporlar 2000 – 2007

2007 yılının son ayı itibariyle ATM sayısı 18 bin adede ulaşmıştır. 2000 yılında bu rakam 11 bin adetti. Yani 2000 yılı ile 2007 yılları arasında ATM sayısı %67 dolayında bir artış olmuştur. Veriler göstermektedir ki Türkiye’de ATM sayısı gittikçe artmaktadır. Bankalar tüm şehirlere birer adet, bazen büyük şehirlerde birden çok ATM koyarak bankacılık hizmetini insanların ayağına kadar getirmişlerdir.

Şekil 5.6 ATM Sayısı Onbin Adet

Kaynak: BKM Raporlar 2000 – 2007

Şekil 5.7 POS Sayısı Milyon Adet

Kaynak: BKM Raporlar 2000 – 2007

2000 – 2007 yılları arasında POS sayısında %384'lük bir artış gözlemlenmiştir. 2000 yılında POS adedi 299 bin iken 2007 yılının sonunda 1 milyon 453 bin adede ulaşmıştır. Türkiye’de POS terminallerinin sayısındaki artış kredi kartı uygulamasındaki gelişmeyle doğru orantılı olmuştur.

BÖLÜM 6

KREDİ KARTI KULLANIMININ EKONOMİK ETKİLERİ

Finansal Sistem içinde önemli bir yere sahip olan kredi kartlarının genel özelliklerinden ve hukuki yapısından bahsettikten sonra ekonomiyi nasıl etkilediğine de bakmak gerekmektedir. Çünkü kredi kartları para yerine kullanılan bir ödeme aracı olduğundan para gibi ekonomi üzerinde önemli etkilerde bulunmaktadır.

6.1. Milli Gelire Etkisi

Bir ülkede belli bir dönemde üretilen tüm mal veya hizmetlerin parasal değerine o ülkenin milli geliri denir. Paranın değişim denkleminde göre;

$$M*V=P*Q \quad (6.1)$$

M: Piyasaya arz edilen para miktarı (Kağıt Para, Madeni Para, Vadesiz Mevduat)

V: Paranın dolaşım hızı

P: Ekonomide belli bir dönemde üretilen mal ve hizmet miktarı

Q: Ekonomide belli bir dönemde üretilen mal ve hizmet fiyatı

Yukarıdaki denklemde ekonomide belli bir dönemde üretilen mal ve hizmet miktarı fiyatlarıyla çarpılarak milli gelir elde edilmiştir (Yılmaz, 2000).

Ülkedeki milli gelir düzeyi o ülkedeki toplam talep düzeyiyle özdeşdir. Toplam talep de yatırım ve tüketim taleplerinin toplamıdır. Yani kredi kartlarının milli geliri nasıl etkileyeceğinin söylenebilmesi için kredi kartlarının tüketim ve yatırım talebini ayrı ayrı nasıl etkileyeceğinin söylenmesi gerekmektedir.

Kredi kartı, kart hamillerinin tüketim eğilimini oldukça artırmaktadır. Sunduğu avantajlar özellikle taksitlendirme imkânı insanlara cazip gelmekte ve insanları almayı düşünmedikleri, ihtiyaçları olmayan malları almaya yöneltmektedir.

Eskiden ay başında maaşlar çekilir ve harcamalar bu gelirin elverdiği ölçüde yapılırken kartlardan sonra insanlar maaş almadan maaşlarını harcamaktadırlar. Çünkü kredi kartıyla yaptıkları harcamalar maaş yatınca direk hesaplarındaki para ellerine geçmeden kart borcuna yatırılmaktadır. Kredi kartlarının tüketim talebinde oluşturduğu bu artış toplam talebi artırır. Eğer ülkedeki üretim kapasitesi bu toplam talepteki artışı karşılayacak toplam arz artışına da izin verecek düzeydeyse talep artarken toplam arz da artacaktır. Böylece milli gelirde de artış olacaktır.

Kredi kartları yatırım talebini artırmak suretiyle de milli geliri artıracaktır. Kartlı ödeme sistemleri ödemelerde nakit paraya alternatif teşkil eden bir ödeme aracıdır. Kullanımının rahat ve pratik olmasından dolayı kısa sürede yaygınlaşmış ve geçmişten bu yana insanların en önemli ödeme aracı olan nakit paranın yerini almıştır. Ödemeler kredi kartlarıyla yapılırken insanlar bankalarına yatan maaşlarına veya mevduatlarına daha az ihtiyaç duymaya ve paralarını bankadan daha az çekmeye başlamışlardır. Bankada biriken bu mevduat hem bankada değerlendirilerek belli bir dönem sonunda sahibine faiz geliri ile birlikte geri dönecek hem de bankalara ucuz maliyetli fon oluşturacaktır. İşte bu ucuz maliyetli fonlar yatırımcılara daha az faiz oranına sahip kredi olarak geri dönecektir. Böylece kredi kartı kullanımı yatırım talebini, dolayısıyla toplam talebi ve milli geliri artıracaktır (Yılmaz, 2000).

6.2. Faiz Oranlarına Etkisi

Kredi kartı kullanımı yaygınlaştıktan sonra insanlar gündelik yaşamlarında her ihtiyaçlarını kartlarını kullanarak gidermeye başlamışlardır. Gıda harcamalarında, giyim harcamalarında, sağlık harcamalarında, eğitim harcamalarında hemen hemen her yerde kredi kartları geçerli hale gelmiştir. Eskiden bu harcamaları ceplerindeki nakit parayla yapanlar artık eskisi kadar nakit paraya ihtiyaç duymamaya başlamışlardır. Böylece ellerinde daha az nakit taşımaya, paralarını bankalardaki hesaplarında tutma eğilimine girmişlerdir. Bu sebeple bankada biriken mevduat, tasarruf sahipleri için daha düşük faizli kredi imkânı sağlar. Kredi kartları kredi faizlerin düşmesine katkıda bulunur.

6.3. İstihdama Etkisi

Kredi kartı sisteminin tüm aşamalarında teknoloji, yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Kartların basılması, ekstrelerin oluşturulup kart sahiplerine gönderilmesi hep makineler aracılığıyla yapılmaktadır. Sistemde bu kadar çok makine kullanılsa da sistemin yürütülmesi için yine insana ihtiyaç duyulacağı aşîkardır.

Bankalar ele alınırsa bir bankanın kredi kartı hizmetine girmeden önce kendi sistemsel ve kadro alt yapısını oluşturması gerekmektedir. Banka bünyesinde öncelikle kartlı ödeme sistemlerinin operasyon işlerini yürütecek operasyon birim oluşturmalıdır. Daha sonra bu kartların pazarlanmasını sağlayacak pazarlama birimine gereksinim duyulacaktır. Ayrıca bilgi işlem birimlerinin içinde kartlı sistemlerin alt yapısını oluşturulması ve programlarının geliştirilmesi için yeni alt bölümlere ihtiyaç olacaktır. Açılan bütün bu yeni birimler yeni insanların işe alınmas, yeni istihdam alanlarının yaratılması anlamına gelmektedir. Bankalar dışında kredi kartlarının ve kart ekstrelerinin dağıtımını sağlayacak dağıtıcı kuruluşlar kurulmaktadır. Bu kuruluşlar için de insanlar istihdam edilmektedir (Yılmaz, 2000).

Kredi kartlarının milli gelire etkilerinden biri de toplumdaki tüketim ve yatırım talebini artırmasıydı. Talepte meydana gelen bu artışlar dolaylı olarak ülkedeki istihdam düzeyini de artırmaktadır. Ekonomi toplumdaki toplam taleple toplam arzın eşit olduğu noktada dengededir. Tüketim talebinde meydana gelen artış toplam arzın artmasına, arzın artması daha fazla işgücü istihdam etme gerekliliğine dönüşecektir.

Kart sistemi teknoloji yoğun bir sistem olmasına rağmen insanlara yeni işgücü fırsatları vermekte ve istihdamı artırıcı etkide bulunmaktadır.

6.4 Enflasyona Etkisi

Kredi kartları kullanıcıların nakit para kullanmadan işyerlerinden kart limitleri elverdiği ölçüde harcama yapmalarını sağlamaktadır. İnsanlar kartın sağladığı taksitlendirme, indirim imkânına kendilerini kaptırdıklarından daha fazla harcama eğilimi içine girerler. Bu da tüketim talebinin artması şeklinde

sonuçlanacaktır. Toplumun toplam talep seviyesinde yaşanan artış karşılığında toplam arz da artıyorsa milli gelir seviyesi yükselecektir. Fakat eğer toplam arz toplam talebin arttığı ölçüde artmıyorsa talep fazlası oluşacak, bu da fiyatların yükselmesine sebebiyet verecektir. Fiyatlardaki artış da kendisini enflasyon rakamlarındaki yükselmeyle gösterecektir.

6.5 Kayıtdışı Ekonomiye Etkisi

Kayıt dışı ekonomi; resmi olmayan, illegal, düzensiz, gözlenemeyen, vergi dışı ekonomi anlamlarına gelmektedir. Genel olarak kayıt dışı ekonomi, mal ve hizmet üretimine konu olmasına karşılık ekonominin geleneksel ölçüm yöntemleriyle bütünüyle tespit edilemeyen ve GSMH hesaplamalarına yansımayan ekonomik faaliyetlerin tümüdür. Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin en önemli özelliği belgelere yansıtılmaması veya içeriği gerçeğe yansıtmayan belgelerin olmasıdır (Kildiş, 1999). Genelde vergi kaçırmak amacıyla yapılan faaliyetlerdir.

Ülkemizde kayıt dışı ekonominin GSMH içindeki payının %50'den daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Bunun sonucunda daha az kişiye dayanan bir vergi sistemi ve yüksek vergi oranları oluşmuştur.

Nakit kullanılarak yapılan işlemlerde işlemlerin kayıt altına almak oldukça zordur. Nakit para kullanılarak yapılan işlemlerinin tümünde işyeri işleme ait mal ve hizmet alımı fişi kesmemektedir. İşyeri fiş kesmeyerek işlem sırasında elde ettiği kazancı belgelere yansıtmadığı için vergi kaçırmış, kayıt dışı ekonomiye hizmet etmiş olacaktır.

Oysa kredi kartları alışverişlerde kullanılırsa üye işyeri yaptığı her işlem için POS makinesi satış fişi oluşturmaktır, yani her işlem fişlere yansıtılacaktır. Aynı zamanda o işyerinden yapılan tüm mal ve hizmet alımı alımları bankaların kayıtlarına yansıtılmaktadır. Böylece satıcının bütün kazancı kayıt altına alındığından, vergi kaçakçılığı yapması zorlaşacak hatta imkânsızlaşacaktır.

Kartı hamilinin de gelirin ne kadarlık harcama yapmaya müsait olduğu ortaya çıkacak ve böylece kart hamillerinin gelirinden az vergi vermesi engellenmiş olacaktır.

Kredi kartıyla yapılan alışverişler kart hamilleri tarafından daha kârlı olduğundan, onlarda mal alımı sırasında tercihlerini kart kabul eden işyerlerinden yana kullanacaklardır. Böylece fatura veya fiş düzenlemeyen işportacı, korsancılardan alışveriş yapmaktan uzaklaşacaklardır. Yani kayıt dışı ekonominin oluşması engellenecektir (Yılmaz, 2000).

Kredi kartları, yapılan alışverişlere ait bütün bilgileri kayıt altına aldığından kayıt dışı ekonomiyi azaltan bir ödeme aracıdır.

6.6. Dış İşlemlere Etkisi

Kredi kartı sistemleri, yurtdışından sistem ve cihazların ithal edildiğinden dışarıya bağımlı bir sistem olma özelliği göstermektedir. Ülke içinde kart sisteminin kurulabilmesi için öncelikle sistemin yazılımını yurtdışından alınıp, bankacılık sistemine uyarlanması gerekmektedir.

Daha sonra kartların yurtdışında basımı gerçekleştirilir. Kartlar basıldıktan sonra kullanılacağı ATM ve POS makinelerinin ithal edilmesi gerekir. Ayrıca kartların üzerine kart hamilinin bilgilerini yazacak makinalara ve kart ekstrelerinin yazımını sağlayacak printerlara ihtiyaç duyulacaktır (Yılmaz, 2000). Yurtdışından yapılan bu ithalat işlemleri dış ticaret bilânçosunda ithalat kısmında tutulmaktadır. Dış ticaret bilânçosu yapılan ithalat tutarından olumsuz etkilendiğinden kredi kartı sisteminin kurulması dış ticaret bilânçosunun üzerinde negatif etki yaratmaktadır denilebilir.

Bir ülkeden başka bir ülkeye giden bir turist eskiden yanında döviz taşıyordu, gittiği ülkede o döviz harcıyıp, ülkeye döviz girdisi sağlıyordu. Kredi kartları artık tüm dünyada oldukça fazla yaygınlaştığından turistler yanlarında sadece kredi kartlarını bulunduruyorlar ve gittikleri ülkelerde harcamalarını kartlarıyla yapıyorlar. Turistin bir başka ülkede herhangi bir işyerinde kredi kartıyla yaptığı döviz cinsinden harcama turistin geldiği ülkede kartı çıkaran banka tarafından o işyerine ödenir. Bu da ülkeye döviz girdisi sağlar. Kredi kartı kullanımına bu açıdan bakılırsa ülkenin döviz girdisini artırdığı söylenebilecektir.

Kartlı ödeme sistemlerinin kullanımı bir ülkede yaygınlaşır, POS ve ATM sayıları yeterli seviyede olursa kartlı ödemelerin kolaylığına alışmış olan başka

ülkelerin insanları turistik gezilerinde o ülkeyi tercih ederler. Çünkü gelen tursit yanında nakit para taşıma ve kendi parasını gideceği ülkenin parasıyla exchange yapma külfetinden kurtulmuş olacaktır. Gelen turistler yanlarında sadece kredi kartlarını getirir, kartlarıyla alışveriş yaparlar ve bunun sonucunda ülkenin döviz girdisinde artış sağlanır (Yılmaz, 2000).

Tablo 6.1. Kartlı Ödeme Sistemleri Döviz Girdi Çıktısı Milyar USD

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Döviz Girdisi	1.081	1.276	1.373	1.669	2.077	1.935	2.845
Döviz Çıktısı	456	545	726	948,41	1.177	1.443	1.823

Kaynak: BKM Raporlar 2001 - 2007

Yukarıdaki grafik Türkiye’de kartlı ödeme sistemlerinin kullanımıyla elde edilen döviz girdi çıktıları gösterilmiştir. Bu şekle göre yurtdışından gelen turistler Türkiye’deki gezilerinde kredi kartı kullanımından dolayı ülkeye 2007 yılı itibariyle 2 milyar 845 milyon dolar döviz girdisi sağlamaktadır. Bu rakamlara göre sağlanan döviz girdisi 2007 yılı içerisinde 500 milyar dolar olan GSYH’nın %0.569 ‘lük bır kısmına karşılık gelmektedir.

Türkiye’deki herhangi bir bankadan alınan kredi kartıyla yurtdışında alışveriş yapılması sonucunda ülkeden döviz çıkmaktadır. 2007 yılı itibariyle kredi kartı işlemlerinin yurtdışında kullanımının doğurduğu döviz çıktısı 1 milyar 823 milyon doları bulmuştur. Bu rakam da GSYH’nın %0.346’lık kısmına karşılık gelir.

2007 yılı sonu itibariyle sağlanan net döviz girdisi 1 milyar 22 milyon dolar civarındadır.

6.7. Dış Ticarete Etkisi

Elektronik ticaret, bilgisayar ağları aracılığıyla ürünlerin tanıtımının, satışının, ödemesinin ve dağıtımının yapılması olarak tanımlanmaktadır. Özellikle son yıllarda bilgisayar teknolojisinde meydana gelen gelişmeler mal alım satım

işleminin yani ticaretin bilgisayarlardan internet ortamında yapılmasına imkân tanımaktadır.

Satıcı malını işyerinde değil internetteki sayfasında görücüye çıkarmakta, alıcı da kapı kapı dolaşarak değil internetteki sayfaları gezerek malları görüp, özelliklerini öğrenmektedir. Mal alım satım işlemi de internet üzerinden yapılmaktadır.

Kredi kartları ödemelerin daha kolay yapılmasını sağladığından tüm ticari faaliyetleri olumlu yönde etkileyecektir. Kredi kartlarıyla internette yapılan alışverişlerin ödenmesinin sağlanması en çok elektronik ticarete olumlu etkide bulunacaktır. Çünkü mal tanıtımının internet üzerinden yapıldığı bu ticaret şeklinde ödemeler yine internet üzerinden bankalar aracılığıyla online yapılmaktadır. Alıcı beğendiği malı satın alırken kartına ilişkin kart numarası ve bazı bilgileri girerek alışverişini tamamlamaktadır (Yılmaz, 2000).

Kredi kartlarının özellikle sanal ortamda kullanımı arttıkça elektronik ticaret kolaylaşacak ve toplumda yaygınlaşacaktır. İnsanlar birkaç yıl sonra mağaza mağaza gezmeden evde bilgisayarlarının başından tüm ihtiyaçlarını daha hızlı ve daha kolay bir yolla giderebilecek bir konuma gelecektir.

İnternetin uluslararası bir hizmet olduğu düşünülürse gelişiminin uluslararası ticaretin yaygınlaşması sonucunu doğuracağı söylenebilir. Yani insanlar sadece kendi ülkelerindeki malları değil istediği herhangi bir ülkede üretilen malı internetten görüp alma, ödemesini o ülkedeki satıcıya anında yapma imkânı bulacaktır.

Daha önce belirtildiği üzere kredi kartı sistemi teknolojide yaşanan gelişmeler sayesinde ilerlemeler kaydetmiştir, kredi kartlarıyla netten alışveriş yapma imkânı oluşmuştur. Ayrıca bankalar müşterilerine sanal kart gibi nette yapacakları alışverişlerinde kullanılması için fiziken olmayan fakat şifresi, son kullanma tarihi, kart numarası olan yeni ürünler pazarlamaya başlamış, internette daha güvenli bir ortamda alışveriş yapmalarını sağlamıştır.

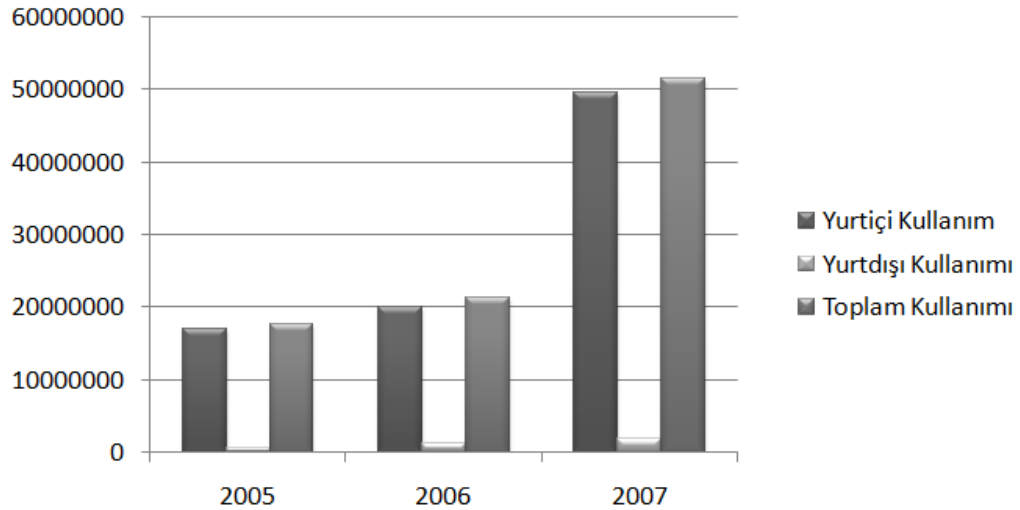
BKM'den alınan verilere göre Elektronik Ticarete konu olan kredi kartı işlemlerine ait veriler aşağıdaki şekillerde gösterilmiştir. BKM'de kredi kartıyla yapılan elektronik ticaret işlemlerinin yıllık verileri 2005 yılı ve sonrası için mevcut

olduğundan şekillerde de 2005, 2006 ve 2007 yılına ait e-ticaret verilerine yer verilmiştir.

Şekil 6.1'e göre kredi kartıyla yurtiçinde yapılan elektronik ticaret işlemleri 2005 yılında 16 milyon 962 bin adet iken, 2007 yılında kullanım adeti 49 milyon 591 bin adede yükselmiştir. 2005 yılından 2007 yılına kadar elektronik ticaret işlemlerinde %192 oranında arttığı görülmektedir.

Kredi kartlarıyla uluslararası düzeyde yapılan elektronik ticaret işlemleri de yıllar geçtikçe artma eğiliminde olduğu rakamlardan anlaşılır. 2005 yılında kredi kartlarıyla internetten uluslararası düzeyde 706 bin adet alışveriş işlemi gerçekleştirilirken, 2007 yılında ise 1 milyon 950 bin adede ulaşmıştır. Yani iki sene içinde kredi kartları ile internet ortamında yurtdışından daha çok alım yapılmaya başlanılmış, değişim %176 olmuştur.

Toplam rakamlara bakılırsa yurtiçi kullanım rakamlarıyla paralellik gösterdiği görülecektir.

Şekil 6.1 E-Ticarete Konu Olan Kredi Kartı İşlemlerinin Adedi Milyon Adet

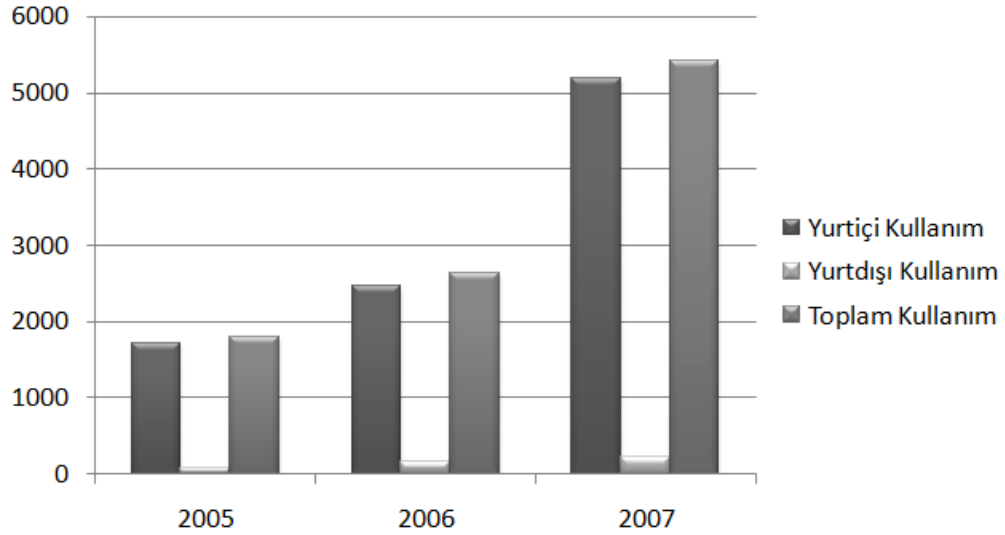
Kaynak: BKM Raporlar 2005 - 2007

İkinci şekilde de yine 2005 - 2007 yılları arasında yapılan elektronik ticarete konu olan kredi kartı işlemlerinin işlem tutarlarını göstermektedir. Şekilden görüldüğü üzere kredi kartlarıyla internetten yapılan yurtdışı elektronik ticaret işlemi sonucu elde edilen ciro yurtiçi işlemlerle kıyaslandığında yok denecek kadar azdır.

Kredi kartlarıyla yapılan toplam elektronik ticaret işlemlerinin tutarının neredeyse tamamını kartlarla yapılan yurtiçi ticaret işlemleri oluşturmaktadır.

2005 yılında kart bazında yurtiçinde yapılan e-ticaret işlemlerinden 1 milyar 716 milyon YTL ciro elde edilirken, 2007 yılına gelindiğinde %201 artış yaşanmış ve 5 milyar 180 milyon YTL ciro elde edilmiştir. Kredi kartlarıyla yapılan toplam elektronik ticaret işlem tutarı, yurtiçi rakamlarla benzerlik gösterir

Yurtdışı işlemlere bakıldığında yurtiçi işlemlere göre oldukça az tutarda yapıldığı görülmektedir. 2005 yılı rakamları 85 milyon YTL, 2007 yılında ise 229 milyon YTL olmuştur. Yıllar arasında meydana gelen %169'luk artış insanların internette artan bir şekilde yurtdışındaki portallardan alışveriş yaptıklarını gösterir.

Şekil 6.2 E-Ticarete Konu Olan Kredi Kartı İşlemlerinin Tutarı Milyar YTL

Kaynak: BKM Raporlar 2005 – 2007

6.8 Para Politikalarına Etkisi

Finansal sistem, finansal kuruluşlardan, bu kuruluşların işlem yaptığı piyasalardan ve ödeme sistemlerinden oluşmaktadır. Finansal sistemde görev yapan en önemli finansal kuruluş “Merkez Bankaları”dır.

Merkez bankası, banknot ihraç eden, hükümetin para ve kredi politikasını yürüten, devletin mali danışmanlığını yapan bağımsız bir ekonomik kurumdur. Merkez bankası “Bankaların Bankasıdır.”

Her ülkenin merkez bankası vardır. ABD’de Federal Reserve Bank, İngiltere’de Bank of England bulunmaktadır. AB para politikalarını Avrupa Merkez Bankası(ECB) düzenler. Türkiye’de Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) görev yapmaktadır.

TCMB devlet adına kâğıt para basımını gerçekleştirir. Türkiye’de para basımı yetkisi tek elden Merkez Bankasına aittir. Merkez Bankası piyasaya para arz eden yani emisyon yapan kurumdur.

Bankanın diğer belli başlı sorumlu olduğu konular (TCMB);

- Piyasada dolaşacak paranın hacminin kontrol altında tutulması,
- Fiyat istikrarını sağlamaya yönelik para politikası geliştirilmesi ve bu amaca yönelik olarak faiz oranlarını belirlenmesi,
- Bankalara ve devlete kredi sağlaması,
- Paranın iç ve dış piyasalardaki değerini korumaya yönelik tedbirler alınması, çalışmaların yürütmesi,
- Bankalararasında çek işlemlerinden veya kredi kartı işlemlerinden dolayı oluşan alacak ve borçların takasının gerçekleştirmesidir.

Merkez Bankası tarafından piyasaya çıkarılan kâğıt para ve Hazine tarafından bastırılan madeni paralara asli para denir.

Bankalar bireylerden mevduat toplarlar. Toplanan bu mevduat kredi ihtiyacı olan başka bireylere kredi olarak verilir. Fakat bankalar topladıkları bu mevduatın hepsini kredi olarak arz edemezler. Mevduatın merkez bankası tarafından belirlenen bir oranını karşılık olarak tutma zorunlulukları vardır. Bu zorunlu karşılıklar bankaların bir nevi garantisidir. Zorunlu karşılık oranının ne olacağı Merkez Bankası tarafından belirlenir. Mevduatın zorunlu karşılık miktarını çıkardıktan sonra geri kalanını kredi olarak verilmektedir. Merkez bankası zaman zaman bankaların bu karşılık oranını artırmasını isteyebilir, bu durumda bankanın arz ettiği kredi miktarında azalma olur, bazen de mevduatın daha az bir kısmını zorunlu olarak

ayırmasını söyler, bu durumda da bankalar tarafından arz edilen kredi miktarı artacaktır.

Banka tarafından toplanan mevduattan zorunlu karşılığın çıkarılması sonrasında kalan paranın kredi olarak verilmesine bankanın kaydı para yaratması denir. Bu yolla yaratılan kaydı paraya banka parası veya mevduat parası denmektedir (Yılmaz, 2000). Kaydı para asli paranın tüm fonksiyonlarını yerine getirmektedir.

Merkez Bankaları bir ülkenin para politikalarının geliştirilmesinden ve yürütülmesinden sorumludurlar. Merkez bankaları tarafından yürütülen para politikaları piyasadaki para arzını ve faizleri etkilemeye yönelik geliştirilen stratejilerin bir bütünü olarak ele alınabilir. Para politikasının temel hedefleri; ülkedeki fiyat istikrarını sağlayarak enflasyonun düşük seviyelerde seyretmesine yardımcı olmak, ülkedeki üretimi ve büyümeyi artırmak, işsizlik rakamlarının azalmasını sağlamak, bütçe açığını hazineye yaptığı desteklerle kapatmaktır. Kısaca para politikaları finansal piyasalarda istikrar durumunun olması ve devam ettirilmesi için oluşturulur. Finansal piyasadaki kurumlarda ve ödeme sistemlerinde bir istikrar varsa finansal istikrar otomatik olarak sağlanmış olacaktır.

Merkez bankasının belirlediği bu hedeflere ulaşmada kullanacağı para politikası araçları faiz oranları, reeskont kredileri, açık piyasa işlemleri ve karşılık oranlarıdır. Para politikasının en temel aracı ise para piyasalarında hem borç alacakları hem borç verecekleri yakından ilgilendiren faiz oranlarıdır. Merkez bankaları tarafından belirlenen faiz oranları, bankaların kendi müşterileri için belirleyeceği faiz oranlarını belirler bu da bankalar tarafından verilen kredi miktarını belirler. Faiz oranları ile birlikte bir şekilde para arzı ve para talebi kontrol altına alınmış olmaktadır.

Merkez bankası bankaların topladıkları mevduatın bir kısmını zorunlu karşılık olarak ayırması gerektiğini, geri kalan kısmını kredi olarak verebileceğini söylemiştir. Böylece bankaların kredi hacminin kontrolü yapılmış olacaktır. Merkez bankası tarafından bankalara sağlanan krediye reeskont, bu kredinin faizine reeskont faizi denmektedir. Bankalar nakit sıkıntısı çektiklerinde bu krediden alırlar.

Merkez bankası tarafından yürütülen para politikası şu örnekle netleştirilebilir; eğer ülke ekonomisinde ciddi bir durgunluk yaşıyorsa yani işsizlik

çok yüksek boyutlarda ise, mallar satılmıyorsa bu sebepten işletmeler kapanıyorsa merkez bankası hemen duruma müdahale edecektir. Genişleyici para politikasını devreye sokacaktır. Bu tarz bir politika merkez bankasının piyasaya daha fazla para arz etmesini gerektirir. Piyasadaki para miktarı artınca paranın fırsat maliyeti olan faizler düşecektir. Bu durumda yatırım ve tüketim talepleri artacak, piyasalar tekrar canlanacaktır.

Tam tersi bir durumda yani piyasada aşırı bir canlılık olduğu, talep fazlalığı olduğu durumda ise merkez bankası tarafından yürütülecek politika daraltıcı politika olacaktır. Bu politikada piyasaya sürülen para arzı azaltılacak, para miktarı azalınca paranın maliyeti artacak, yani faizler yükselecek ve yatırım tüketim talepleri azalarak piyasa dengeye çekilecektir.

6.8.1. Para Arzına Etkisi

Para arzı ekonomide dönen toplam para olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de kullanılan para arzı tanımları aşağıdaki şekilde gruplanabilir;

- $M1$ = Dolaşımdaki Para ve Vadesiz Mevduatların toplamı
- $M2$ = $M1$ ile Vadeli Mevduatların toplamı
- $M2Y$ = $M2$ ile Döviz Tevdiat Hesaplarının toplamı
- $M3$ = $M2$ ile Resmi Kuruluş ve Merkez Bankasında Bulunan Mevduatların Toplamı
- $M3Y$ = $M3$ ile Döviz Tevdiat Hesaplarının toplamıdır.

Para arzı tanımları likitidesi yüksek olandan likitidesi az olana doğru gitmektedir. Likitide bir varlığın paraya çevrilebilme özelliği olduğundan örneğin vadesiz mevduatın likitideye çevrilmesi vadeli mevduata göre daha kolaydır. Bu sebeple vadesiz mevduat daha likittir denir.

Kredi kartları bankalar tarafından yaratılan bir kaydi paradır, kullanımı arttıkça insanları nakit paradan uzaklaştırıyor olsa da bankanın para yaratma gücünü artırmaktadır. Bu nedenle kredi kartlarını M para arzı tanımları içine almak gerekmektedir (Yılmaz, 2000).

Para talebi insanların gelirlerine ve faiz oranlarına bağlı olarak değişmektedir. Gelir arttıkça bireyler daha fazla para talebinde bulunacaklardır. Faizler düştükçe

elde para tutmanın maliyeti de azalmış olacak insanların paralarını bankaya yatırmaları onlara çok fazla bir getiri getimeyecek, dolayısıyla para talebi yine artacaktır.

Kredi kartları bankaların müşterilerine sunduğu bir çeşit kredidir. Para talebi krediye olan talebi de artırdığından, bankalar bu talebi karşılamak için kredi arzlarını artırma yoluna giderler. Kredi arzını para arzının bir ögesi olarak ele alır ve kabul edersek, para talebindeki bir artış kredi yoluyla para arzını da artırmaktadır. Aynı zamanda kredi kartlarının faiz oranlarına etkisinde değinildiği üzere kartlı ödeme sistemleri yaygınlaşmaya başladıktan sonra hem kart sahipleri bankadaki paralarını daha az çekmekte hem de üye işyeri sahipleri kart hamilleri adına bankadan kendilerine yatırılan alışveriş bedellerini banka hesaplarında saklama yoluna gittiklerinden dolayı bankalara ucuz fonlar sağlanmaktadır. Bankanın bu şekilde elde ettiği ucuz fonlar onun daha düşük faizli daha çok kredi vermesine neden olur. Kredi arzı ve dolayısıyla para arzı bu şekilde artar.

6.8.2. Likitide Talebine Etkisi

Likitide, finansal varlığın kısa sürede ve düşük maliyetle nakit paraya dönüştürülme özelliğidir. Varlıkların ne ölçüde likit olduğunu onların ne kadar kısa sürede nakit paraya çevrilebilir oldukları belirler. Para arzı tanımları paranın likit olma durumundan daha az likit olma durumuna göre verilmiştir. Dolaşımdaki Para ve Vadesiz Mevduatlar en fazla likit olan paradır. Bireyler bankadaki mevduat hesaplarını istedikleri an paraya dönüştürüp çekebilirler.

Likitide tercihi, paranın nakit olarak tutulmasını, insanların ellerinde nakit para tutma arzusunu ifade etmektedir. İnsanlar çoğu zaman paralarını ellerinde likit olarak tutmaktan yana tercih kullanırlar, böylece parayı kolayca harcayabilirler. Fakat insanların likitide tercihlerini etkileyecek bir faktör vardır; o da mevduat faiz oranlarıdır. Bankaların mevduata uygulayacağı faiz oranı arttıkça bireyin parasını bankada tutma eğilimi artacak, likitide tercihi bu durumdan olumsuz etkilenecektir (Yılmaz, 2000).

Kartlı ödeme sistemleri birçok açıdan likitide tercihi etkiler. Öncelikle kredi kartları kullanıldığından beri ödemelerde para daha az tercih edildiğinden bireyin parasını bankada tutma tercihi likitide tercihi göre ağır basmaktadır. ATM sistemlerine yapılan yatırımlar, insanların kolayca ve her an ulaşabilecekleri yerlerde konumlanmaları bankadaki paraya daha kolay ulaşma imkânı tanımakta ve bu açıdan da likitide tercihi olumsuz etkilenmektedir.

Kredi kartları hamillerine taksitli, kısa vadeli kredi imkânı tanımaktadır. Yaptıkları alışverişleri kartlarıyla taksitlendirmek ve ödemesini bir ay sonra yapmak tüketicilere oldukça cazip gelen bir ödeme şekli olmuştur. Bu sebeple en klasik ödeme şekli olan nakit parayı tercih etmemeye, kredi kartlarına yönelmeye başlanmıştır. Bu nakit talebinin (likitide talebinin) azalmasına neden olmuştur. (Yılmaz, 2000).

BÖLÜM 7

KREDİ KARTLARININ DOLAŞIMDAKİ PARA İLE İLİŞKİSİNİ GÖSTEREN EKONOMİK MODEL

7.1. Literatür Taraması

Literatürde kredi kartı kullanımının para talebine etkisini inceleyen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunların birkaçı şu şekilde sıralanabilir; Duca and Whitesell'in 1995 yılında hazırladığı "Credit Cards and Money Demand: A cross Sectional Study" başlıklı çalışmasında 1983- Survey of Consumer Finance araştırmasından yararlanılarak hanehalkının kredi kartı kullanımının para taleplerini nasıl etkilediği incelenmiştir. Çalışma sonunda bireylerin kredi kartı sahipliğinde meydana gelen artışın bireylerin işlem ve ihtiyat amacıyla ellerinde tuttukları para miktarını azalttığı gözlemlenmiştir.

Rinaldi 2001 yılında Belçika için yaptığı "Payment Cards and Money Demand in Belgium" isimli çalışmada kredi kartı, debit kart, gelir, faiz oranları, ATM sayısı ve POS sayısının para talebi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Para talebinin gelirle doğru orantılı olduğu, ATM sayısı, POS sayısı ve faizlerle ters orantılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Türkiye'de bu konuyla ilgili yapılan iki çalışma vardır. Bunlardan biri Pelin Neval Tuncer tarafından hazırlanan Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik tezlerinden biri olan "Elektronik Paranın Banknot Kullanımına Olası Etkileri" başlıklı çalışmadır. Çalışma'da POS'da nakit kullanım payının 1994 – 2002 yılları arasında nasıl değiştiği araştırılmış, 2002 – 2010 yılları için nakit kullanım payının tahmini yapılmıştır. Türkiye'de satış noktalarında nakitin kullanım payının 1994 yılında ortalama %99.95 seviyesinde iken 2002 yılında ortalama %75.77 seviyelerine indiği, 2010 yılında ise %50'ler civarında doyuma ulaşacağı sonucuna varılmıştır. Bu rakamlarla da nakit kullanımının 10 yıl içinde tamamen ortadan kalkmayacağı, fakat

daha az kullanılacağı görülmüştür. Paranın yerini nakit dışı ödeme araçları ve elektronik paranın alacağı da belirtilmiştir.

Bir diğer çalışma da 2006 yılında Macide Çiçek tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın adı “Türkiye’de Ödemelerde Nakit-Kart İkamesi ve ATM Nakit Çekme İşlemlerinin Nakit Talebi Üzerindeki Etkisi” dir ve 2006 yılında İşletme, iktisat ve Finans dergisinde yayınlanmıştır. Çalışma da 2003 - 2005 yılları arasındaki veriler ele alınmıştır. Yazar, dolaşımdaki paranın faizden, gelirden, banka kartı ve kredi kartıyla yapılan alışveriş ve nakit çekme işlemlerinden nasıl ve ne derecede etkilendiğinin üzerinde durmuştur. Yapılan Johansen Eş Bütünleşme testleri sonucunda dolaşımdaki paranın gelirle ilişkisi pozitif, faiz oranlarıyla ilişkisi negatif çıkmıştır. Kredi kartı ve banka kartıyla yapılan alışveriş ve nakit çekme işlemlerinin sayısının toplamını temsil eden “card” değişkeni dolaşımdaki para ile pozitif ilişkide çıkarken, kredi kartı ve banka kartıyla POS’ta yapılan alışveriş işlem sayısını gösteren “accept” değişkeni ve kredi ve banka kartıyla yapılan ATM’den nakit çekme işlemlerinin sayısını temsil eden “atm” değişkeni dolaşımdaki para ile negatif ilişkili çıkmıştır. Yazar, accept ve atm değişkenlerinin işaretleri negatif iken card değişkeninin işaretinin pozitif çıkmasının nedenini değişkenler arasındaki çoklu doğrusallığa bağlamıştır. Uzun dönemde kartların hem POS’ta ödeme yapma işleminde hem de ATM’den nakit çekme işleminde kullanımı nakit talebini azalttığı, kısa dönemde nakit talebinin kartların ATM’den nakit çekme işleminde kullanımından etkilenmediği fakat alışveriş sırasında kullanımından etkilendiği elde edilen diğer sonuçlardır.

7.2. Ekonometrik Modeller

Bu bölümde kredi kartı ve banka kartı kullanımının dolaşımdaki para üzerine etkilerini inceleyen iki tane ekonometrik model kurulacaktır. Kurulan iki modelin istatistiki çözümü kartlı işlemler ile dolaşımdaki para arasındaki ilişkinin ve kartlı işlemler ile nakit para kullanımı arasındaki ilişkinin yönünü verecektir.

Klasik para talebi modelinde Reel Para Talebi; gelir ve faiz oranlarının bir fonksiyonu olarak yazılmaktadır. Belli bir zaman için bireylerin ellerinde tutmayı arzu ettiği para miktarının bir ölçüsü olan para talebi gelir ile pozitif yönlü, faiz

oranları ile negatif yönlü ilişki içindedir. Reel Para Talebinin Fonskiyonu şu şekilde ifade edilir:

$$M^d / P = L(Y, R) \quad L_1 > 0 \quad L_2 < 0 \quad (7.1)$$

M^d : Nominal Para Talebi

P : Fiyat Düzeyi

Y : Gelir

R : Faiz Oranları

Burada Nominal Para Talebi fiyatlara oranlanarak Reel Para Talebi elde edilmiştir.

Çalışmada yukarıda verilen klasik para talebi fonksiyonuna kredi kartıyla yapılan alışveriş işlem tutarı ve banka kartıyla yapılan nakit çekme işlem tutarı değişkenleri de eklenmiş, model aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur;

$$M = \beta_0 + \beta_1 R_t + \beta_2 kredi_t + \beta_3 banka_t + \varepsilon_t. \quad (7.2)$$

Modelde kullanılan değişkenler ve temsil ettikleri veriler;

M : Reel dolaşımdaki para

R : Mevduat faiz oranları

Kredi : Kredi kartıyla yapılan reel alışveriş işlem tutarı

Banka : Banka kartıyla yapılan reel nakit çekme işlem tutarı

Bankacılık sektörü dışında piyasada dolaşan kağıt ve madeni paraları temsil eden dolaşımdaki para özel nihai tüketim harcamaları, nominal özel nihai tüketim harcamalarının reel özel nihai tüketim harcamalarına oranlanması ile bulunan özel nihai tüketim harcamaları deflatörü ile deflate edilmiş ve reel dolaşımdaki para elde edilmiştir. Bu şekilde reelleştirilen para reel tüketim harcamalarına oranlanarak M değişkeni elde edilmiştir. Böylece işlem güdüsüyle elde tutulan nakit para miktarı hesaplanmıştır. R değişkeni ise mevduat faiz oranlarını temsil etmektedir.

Kredi değişkeninde, alışveriş sırasında kredi kartı kullanılarak yapılan işlemlerin tutarı Nominal GSYH ile Reel GSYH'nın oranlanması ile elde edilen GSYH deflatörü ile deflate edilerek reelleştirilmiştir. Burada kredi kartıyla yapılan nakit çekme işlemlerinin ayrıca kullanılmamasının nedeni; Türkiye'de Kredi Kartı

Kullanımını gösteren şekillerde gösterildiği üzere ülkemizde kredi kartının nakit çekme işlemlerinden çok alışveriş işlemlerinde kullanılmasıdır.

Banka değişkeninde, banka kartıyla ATM'lerden yapılan nakit çekme işlemlerinin tutarları GSYH deflâtörü ile oranlanarak reel hale getirilmiştir. Türkiye'de banka kartlarının alışverişlerde kredi kartları gibi rahatça kullanılabildiğinden toplumun çok fazla haberdar olmamasından dolayı banka kartları ile yapılan alışveriş işlemleri çok az tutarda ve sayıdadır. Bu sebeple banka değişkeninde sadece banka kartıyla yapılan nakit çekme işlemlerinin reelleştirilmiş tutarına yer verilmiştir.

Modele ayrıca Reel GSYH değişkeni eklenmemiştir. Çünkü hem kredi kartı ve hem de banka kartı değişkenleri GSYH deflatörü ile reelleştirildiğinden dolayı eklenecek GSYH değişkeni ile aralarında yüksek korelasyon oluşmakta ve bu yüksek ilişki regresyonda çoklu doğrusallık sorununun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Çalışmada ayrıca Dolaşımdaki Paranın M1 para arzı içindeki payının hangi değişkenlerden ne şekilde etkilendiğini göstermek üzere ikinci bir model daha kurulmuştur. Bu ikinci modelin kurulmasındaki temel amaç; Dolaşımdaki Para/M1 oranının ekonomide para kullanımının artıp artmadığını gösteren bir oran olmasıdır.

Burada ele alınan dolaşımdaki para ifadesi Merkez Bankası tarafından piyasaya sürülen para miktarını gösteren emisyon'dan farklı bir anlam içermektedir. Emisyon, Merkez Bankası tarafından arz edilen toplam banknot miktarını göstermektedir. Bu banknotların bir kısmı piyasada dolaşmakta, bir kısmı da banka kasalarında bulunmaktadır. Banka kasalarında tutulan para miktarını emisyon'dan çıkardığımızda, piyasada dolaşan banknot miktarı elde edilir. Bu banknot miktarına Hazine tarafından çıkarılan madeni paralar eklenince dolaşımdaki para elde edilmiş olur. M1 değişkeni ise Dolaşımdaki Para ile Vadesiz Mevduatın toplamından oluşan para arzı tanımıdır.

Kurulan ikinci model;

$$M / M1 = \beta_0 + \beta_1 R_t + \beta_3 kredi_oran_t + \beta_4 + \varepsilon_t \quad (7.3)$$

M : Dolaşımdaki para

M1: Dolaşımdaki para ve vadesiz mevduatın toplamı olan para arzı

R : Mevduat faiz oranları

Kredi_Oran : Kredi kartıyla yapılan alışveriş işlem tutarının GSYH içindeki payı

Modelde Dolaşımdaki Paranın M1'e oranlanması ile elde edilen M/M1 değişkeni nakit para kullanımının payını göstermektedir. Bu modele Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla değişkeni katılmamıştır. Kredi kartıyla yapılan alışveriş işlem tutarı GSYH ile oranlanarak modele konulduğundan ayrıca GSYH verilerinin kullanılması durumunda değişkenler arasında çoklu doğrusallık yani multicollinearity sorunu oluşacaktır.

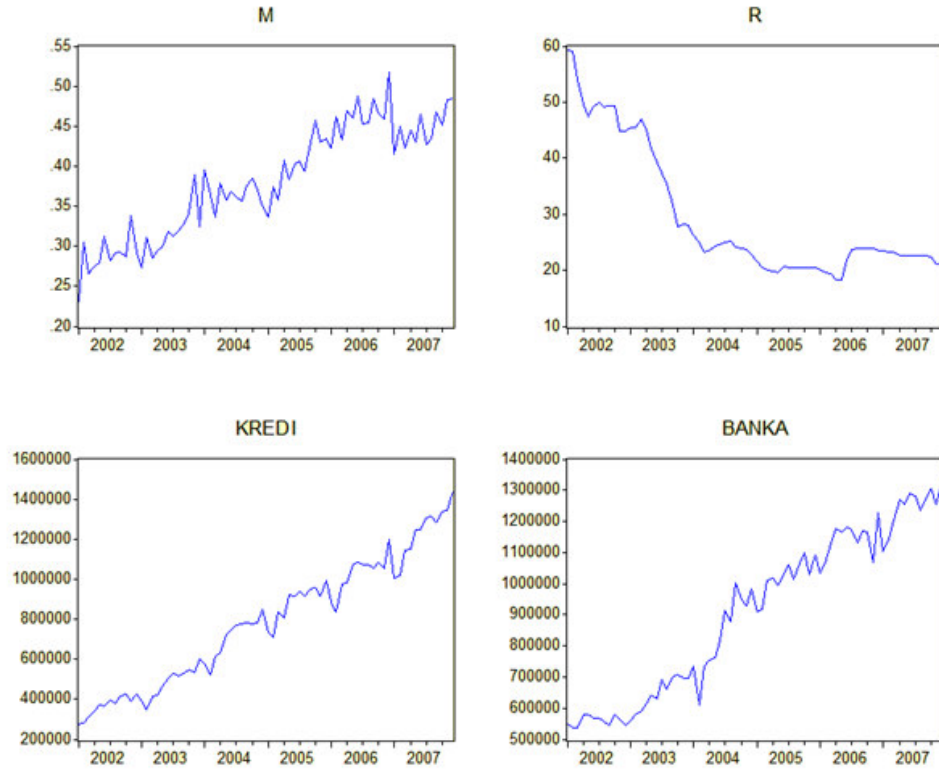
Dolaşımdaki Para'nın M1 para arzı içindeki payı bireyler tarafından nakit para kullanımının ne ölçüde olduğunu vermektedir. Bu oranda meydana gelen bir azalma bireylerin ellerinde nakit bulundurma isteklerinin azaldığını ve paralarını bankada vadesiz mevduat olarak tutma eğilimine gittiğini göstermektedir. Bireylerin ellerinde nakit tutma eğilimi ödemelerde nakit yerine başka ödeme araçlarını kullanmaları ile mümkün olacaktır. Yani kredi kartı ile yapılan işlemler nakitin elde tutulmasını azaltarak, vadesiz mevduat olarak bankada tutulmasını sağlayacak ve böylece Dolaşımdaki Para/M1 oranı azalacaktır.

7.3. Veri Seti

Yukarıda verilen iki ayrı model Türkiye için uygulanmıştır. Veri sayısını artırmak için aylık veriler kullanılmıştır.

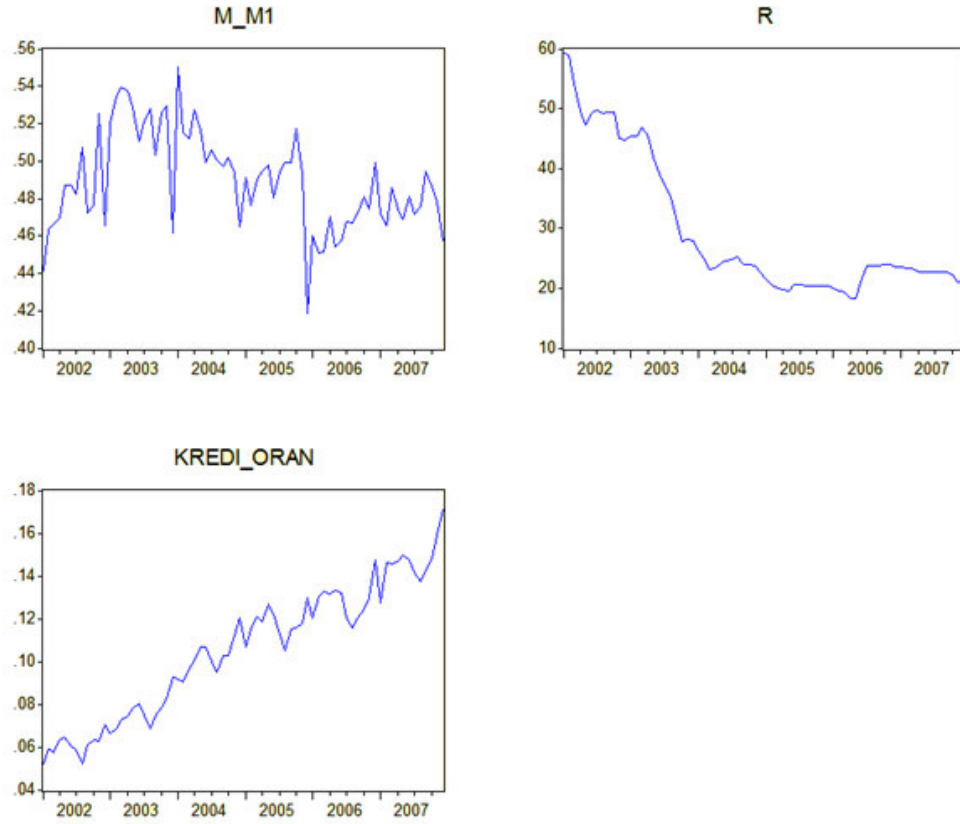
Modelde kullanılacak değişkenlere ait veriler Merkez Bankası bünyesindeki Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden ve Bankalarası Kart Merkezinden alınmıştır. Bankalarası Kart Merkezi 1990 yılında kurulmuş olup, kredi kartı ve banka kartına ait aylık verileri 2002 yılından itibaren tutmaya başladığından bu çalışmada verilerin hepsi 2002 sonrasına dayanmaktadır. Veri seti olarak 2002: 01 ile 2007: 12 arasındaki aylık verilerden yararlanılmıştır.

İlk şekilde, ilk modelde kullanılan değişkenlerin 2002 2007 yılları arasındaki değişimi görülmektedir. Bu şekilde Reel Dolaşımdaki Para'nın, Kredi kartıyla Yapılan Reel Alışveriş İşlem Tutarı'nın ve Banka Kartıyla Yapılan Reel Nakit Çekme İşlem Tutarı'nın yıllar itibariyle arttığı, Mevduat Faiz Oranlarının da azaldığı görülmektedir.

Şekil 7.1 Reel Dolaşımdaki Para, Faiz Oranı, Kredi Alışveriş Tutarı, Banka Nakit Tutarının Değişimi

Çalışmada kullanılan ikinci modelin değişkenlerinin yıllar itibariyle değişimi aşağıdaki Şekil 7.2’de verilmiştir. Bu grafiklere bakınca da paranın kullanılma durumunu gösteren Dolaşımdaki Para’nın M1 içindeki payının bazen azalan bazen artan bir seyir izlediği, Kredi Kartıyla Yapılan Alışveriş İşlemlerinin GSYH içindeki payının artan bir eğilimde olduğu, Faiz Oranlarının da yıllar geçtikçe azaldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 7.2 Dolaşımdaki Paranın M1 İçindeki Payı, Faiz Oranı, Kredi Alışveriş Tutarının GSYH içindeki Payının Değişimi

7.4. Birim Kök Testleri

Her iki modeldeki değişkenlerin durağanlığının saptanması için Augmented Dickey Fuller Birim Kök testi yapılmıştır.

Yapılan bu testin ilk modelin değişkenleri için sonuçları:

Tablo 7.1. Birinci Model İçin ADF Test İstatistikleri

Değişkenler	Düzey	Düzeyin	Birinci fark	Birinci Farkın %10 Kritik Değeri
		%10 Kritik Değeri		
M	-3.202720*	-3.165046	-10.10964	-3.476275
R	-2.825442*	-1.613760	-5.669161	-3.165046
Kredi	-4.671420*	-3.164499	-1.961867	-3.172314
Banka	-2.385676	-3.167404	-5.171487*	-2.590628

Tabloda değişkenlerin durağanlıklarının incelenmesi için ADF birim kök testlerinin sonuçları verilmiştir. M (Reel Dolaşımdaki Para), R (Mevduat Faiz Oranı) ve Kredi(Kredi Kartıyla Yapılan Reel Alışveriş İşlem Tutarı) değişkenleri %10 kritike değere göre durağan çıkmıştır. Banka (Banka Kartıyla Yapılan Nakit Çekme İşlem Tutarı) değişkeni ise düzey formunda durağan değildir, birinci farkı durağandır. Yani bu değişken I(1) ‘dir.

Çalışmada ele alınan bir diğer model için ADF birim kök testlerinin sonuçları;

Tablo 7.2. İkinci Model İçin ADF Test İstatistikleri

Değişkenler	Düzey	Düzeyin	Birinci fark	Birinci Farkın %10 Kritik Değeri
		%10 Kritik Değeri		
M/M1	-5.438900*	-3.164499	-10.72382	-1.613719
R	-2.825442*	-1.613760	-5.669161	-3.165046
Kredi_Oran	-1.090407	-3.170071	-10.20808*	-2.589227

Tabloda verilen ADF birim kök testlerinin sonuçlarına göre M/M1 (Dolaşımdaki Paranın M1 içindeki payı) ve R (Mevduat Faiz Oranı) değişkenleri %10 kritik değere göre düzey formunda durağandır. Kredi (Kredi Kartıyla Yapılan

Alışveriş İşlem Tutarının GSYH içindeki payı) değişkeni ise düzey formunda durağan değildir, birinci farkı durağandır. Yani bu değişken I(1) 'dir.

7.5. Regresyon Analizi ve Değerlendirilmesi

Bu çalışmada ele alınan iki model için de En Küçük Kareler (Least Square Method) kullanılarak regresyon yapılmıştır ve şu şekilde sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 7.3. Birinci Model İçin Regresyon Analizi Sonuçları

Regresyon Analizi				
Bağımlı Değişken: M				
Yöntem: En Küçük Kareler				
Örneklerm(Düzeltilmiş):2002:03-2007:12				
Gözlem Sayısı(Düzeltilme Sonrası):70				
Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	T-istatistik	Olasılık
Sabit	0.216819	0.039977	5.423532	0.0000
M(-1)	0.308193	0.109121	2.824334	0.0063
Kredi(-1)	1.08E-07	2.37E-08	4.540324	0.0000
R(-1)	-0.001150	0.000456	-2.520665	0.0142
D_Banka(-1)	-1.18E-07	5.59E-08	-2.111789	0.0386
R²		0,878686		
R² (Düzeltilmiş)		0.871220		
Durbin Watson İstatistiği		2.164289		
F-İst		117.6996		
Prob (F-ist)		0.000000		

İlk modelin regresyon sonuçları tabloda verilmiştir. Bu sonuçlara göre reel dolaşımdaki paranın bir önceki döneminde meydana gelecek 1 birim artış bir sonraki dönemde reel dolaşımdaki para üzerinde 0.3 birim artışa neden olacaktır. Bir önceki

dönem kredi kartıyla yapılan reel alışveriş işlem tutarında meydana gelen 1 birim artış bir sonraki dönem reel dolaşımdaki para üzerinde 0.000000108 birim artışa neden olurken, banka kartıyla yapılan reel nakit çekme işlem tutarlarının bir önceki dönem değişiminde meydana gelen 1 birim artış bir sonraki dönemde reel dolaşımdaki para üzerinde 0.000000118 birim azalmaya sebep olmaktadır. Faiz oranlarında ise yine bir önceki döneme ait faiz oranlarındaki 1 birimlik artışın bir sonraki dönemin reel dolaşımdaki para üzerine etkisi 0.001 birim azalış olacaktır.

Regresyon sonuçlarında banka kartıyla yapılan reel nakit çekme işlemleri ve faiz oranlarının reel dolaşımdaki para ile ters orantılı olduğu bulunmuştur. Banka kartlarının yaygınlaşması ile bankadaki para daha sık ve daha az tutarda bankadan çekilmeye başlanmıştır. Yani dolaşımdaki para miktarıyla ters yönlü ilişki çıkması olağandır. Faiz oranları ne kadar yüksek olursa bireyler paralarını daha çok değerlenmesi için bankada tutmak isteyeceklerinden reel dolaşımdaki paranın faizlerdeki artışa karşın azalma eğiliminde olması beklenen bir sonuç olmuştur. Kredi kartıyla yapılan reel alışveriş işlem tutarının reel dolaşımdaki para ile ilişkisi ise pozitif çıkmıştır.

Kredi kartı kullanımının nakit paranın kullanımı üzerine etkisini ölçebilmek için ikinci bir model daha kurulmuştur. Kurulan ikinci modelde kredi kartıyla yapılan alışveriş işlem tutarının GSYH payı ile Dolaşımdaki para/M1 oranı arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 7.4. İkinci Model için Regresyon Analizi Sonuçları

Regresyon Analizi				
Bağımlı Değişken: M/M1				
Yöntem: En Küçük Kareler				
Örneklere(Düzeltilmiş): 2002:02-2007:12				
Gözlem Sayısı(Düzeltilme Sonrası): 71				
Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	T-istatistik	Olasılık
Sabit	0.211016	0.047181	4.472451	0.0000
M/M1(-1)	0.549608	0.097329	5.646909	0.0000
D_Kredi_Oran	-0.805557	0.359396	-2.241417	0.0283
R(-1)	0.000337	0.000215	1.753550	0.0841
R²		0,376509		
R² (Düzeltilmiş)		0.348592		
Durbin Watson İstatistiği		2.402947		
F-İst		13.48649		
Prob (F-ist)		0.000001		

İkinci modelin regresyon sonuçları tabloda verilmiştir. Bu sonuçlardan çıkarılacak yorumlar şu şekildedir; bir önceki döneme ait dolaşımdaki paranın M1 içindeki payında meydana gelecek 1 birimlik artış bir sonraki dönemde aynı oranda 0.5 birim artışa sebebiyet verir. Kredi alışveriş tutarının GSYH içindeki payının değişiminde meydana gelen bir birimlik artış aynı dönemde dolaşımdaki paranın M1 payında -0.8’lik azalmaya neden olacaktır. Bir önceki döneme ait faiz oranlarındaki 1 birimlik artışın bir sonraki dönemin dolaşımdaki para/m1 oranı üzerindeki etkisi aynı yönlü 0.0003 birim olacaktır.

Regresyon sonuçlarına göre nakit para kullanımını gösteren ve modelin bağımlı değişkeni olan dolaşımdaki para/m1 oranının kredi kartı ile yapılan alışveriş işlem tutar/gysh oranını temsil eden değişkenle negatif ilişkilidir. Yani, kredi kartı ile

yapılan alışveriş işlemlerinin GSYH içindeki payı arttıkça nakit paranın kullanımı azalmaktadır.

BÖLÜM 8

SONUÇLAR

Ödeme sistemleri parasal bir değerin transfer edilmesini sağlayan bir sistemdir ve bireylerden, kurumlardan, ödeme araçlarından ve ödeme kurallardan oluşmaktadır. Bankalar, Merkez Bankaları, hükümet, firmalar ve bireylerden meydana gelen ödeme sistemi oyuncuları sistemde farklı görevler üstlenmektedirler.

Ödeme sistemlerinin tabanını oluşturan, para binlerce yıllık tarihinde çeşitli mallardan, altın, gümüş gibi madenlerden banknot ve madeni paralara kadar çok değişik fiziki şekillere girmiştir. Dünya ekonomisi büyüdükçe, ülkeler arasında sınırlar kalktıkça, yıllar geçtikçe insanların tüketim alışkanlıkları zamanla değişmeye başladıkça, tüketim eğilimi arttıkça insanlar kendileri için daha avantajlı olacak yeni ödeme sistemlerinin arayışına girmişlerdir. Bu arayış bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmelerin ışığında kâğıda, çeke ve kartlı ödemelere dayanan nakit dışı ödeme araçlarının ortaya çıkışını sağlamıştır.

Bu çalışmada paranın tanımı ve tarihçesi, nakit ve nakit dışı ödemeler ve bunların özellikleri üzerinde durulmuş, kartlı ödeme sistemlerinin en önemli üyesi olan kredi kartlarının hukuki yapısından, özelliklerinden ve ekonomiye etkilerinden bahsedilmiştir.

Dünya’da ilk kredi kartı uygulamalarına 19. yüzyılda başlanmıştır. Önceleri Amerika’da birkaç eyalette kullanılan kredi kartları daha sonra Avrupa’ya ve tüm dünyaya yayılmıştır. Teknolojiye yaşanan gelişmeler ve bankaların bu sektöre girmesi kredi kartlarının gelişmesinde ve yaygınlaşmasında katkıda bulunmuştur. Kartların hamiline sağladığı faizsiz kredilendirme, borcunu bir ay öteleme, taksitlendirme, çeşitli hediyeler kazanma gibi imkânlar sunması insanlar için oldukça cazip olmuş, kısa bir sürede kart kullanımının yaygınlaşmasına yardımcı olmuştur.

Türkiye kredi kartına dayanan ödemeler 1968 yılında başlamıştır. 1980’lerin başında uygulamaya konan dışa açılma politikaları ile dünyada bankacılık sektöründe

yaşanan gelişmeler ülkede uygulanmaya başlanmış, bankalar yurtdışındaki bankalar gibi oldukça karlı olan kart pazarına girmişlerdir. Bankaların kart uygulamalarına başlamasıyla hem kart sayısı hem de kartın kabul edilebilirliği oldukça artmıştır. Günümüzde tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi kredi kartları ödeme sistemlerinin en önemli ve en yaygın kullanılan ödeme aracı olma özelliğine kavuşmuştur.

Kredi kartları para yerine kullanıldığından para gibi ekonomi üzerinde çeşitli etkilerde bulunacaktır. Öncelikle insanlarda harcama eğilimini artırır. Kart hamili normalde almayı düşünmediği bir malı bile kredi kartıyla nasıl olsa öderim diye alabilmektedir. Bu da toplumdaki talebi artıran bir unsurdur. Toplam talepteki artış toplam arzdaki artışla karşılandığı sürece milli gelir seviyesi de yükselecektir. Toplam arzda artış yaşanmadığı takdirde ise fiyatlarda yükselmeye ve dolayısıyla enflasyon rakamlarının artmasına neden olacaktır.

Teknoloji tabanlı olan kredi kartları teknik ve operasyon altyapısının işletilmesi bakımından iş arayanlara yeni iş alanları oluşturup istihdamı olumlu etkileyecek, yapılan bütün ödeme işlemlerinin kayıt altına alınmasını sağladığından kayıt dışı ekonominin azalmasını sağlayacaktır.

Bireyler kartlar yaygınlaşmaya başladıktan sonra alışverişlerde kartla ödemeyi tercih etmeye başlamışlar, likit paraya olan ihtiyaçları azalmıştır. Bu durum öncelikle bireylerin likitide taleplerini azaltan bir unsur olmuştur. Aynı zamanda likitide ihtiyacı azalmasından dolayı bankadaki paralarını daha az çekme eğilimine gitmişlerdir. Bankalarda biriken mevduat bankaların ucuz fon ihtiyacını karşıladığından kredi faizlerinde azalmaya neden olacaktır.

Türkiye ekonomisi, için kredi kartı ve banka kartı kullanımının dolaşımdaki parayı nasıl etkilidğini bulmak amacıyla iki ayrı model kurulmuştur. Birinci modelde özel nihai tüketim harcamaları deflâtörü ile reelleştirilmiş dolaşımdaki para bağımlı değişken, GSYH deflâtörü ile reelleştirilmiş kredi kartı alışveriş ve banka kartı nakit tutarı, mevduat faiz oranı bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Yapılan regresyon sonuçlarından banka kartıyla yapılan reel nakit çekme işlemleri ve faiz oranlarının reel dolaşımdaki para ile negatif ilişkili olduğu, kredi kartıyla yapılan reel alışveriş işlem tutarı değişkeninin ise pozitif ilişkili olduğunu sonucuna varılmıştır.

Ele alınan bir diğer modelde bağımlı değişken olarak toplumda paranın kullanılma durumunu gösteren Dolaşımdaki Para/M1 oranı, bağımsız değişken olarak kredi kartıyla yapılan alışveriş işlem tutarının GSYH içindeki payı, ve mevduat faiz oranı değişkenleri alınmıştır. Regresyon sonucunda dolaşımdaki paranın m1 para arzına oranı kredi kartı alışveriş tutarının GSYH payı negatif ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Yani, kredi kartı kullanılma payının artması nakit paranın kullanılmasını azaltıcı bir etki yaratmıştır.

Sonuç olarak denebilir ki kredi kartları günümüzde ödeme sistemlerinde en yaygın kullanılan ödeme aracıdır. Nakit parayı ikame etmesi bakımından ekonomideki birçok kavramı etkileyecek ve nakit paranın kullanılma payını azaltacaktır.

KAYNAKLAR

- Aren, S.,** 1991. 100 Soruda Para ve Para Politikası, Gerçek Yayınevi, İstanbul
- Başgöl, N. ve Tuğay, O.,** 2007. Önemli bir finansman kaynağı olarak kredi kartları; kredi kartlarının kart sahiplerinin harcamaları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik Burdur ilinde bir araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları*, **12:3**, 215 - 226.
- Bankacılar Dergisi,** 2004. Bankalararası tahsilat sistemi, Türkiye Bankalar Birliği.
- Bankalararası Kart Merkezi (BKM),** Erişim: www.bkm.com.tr, (03/05/2008).
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK),** Erişim: www.bddk.org.tr, (03/05/2008).
- Çavuş, F.M.,** 2006. Bireysel finansmanın temininde kredi kartları: Türkiye’de kredi kartları kullanımı üzerine bir araştırma, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Çiçek, M.,** 2006. Türkiye’de ödemelerde nakit-kart ikamesi ve ATM nakit çekme işlemlerinin nakit talebi üzerindeki etkisi, *İşletme, İktisat ve Finans Dergisi*.
- Duca, J.V. and Whitesell, C.,** 1995. Credit cards and money demand: a cross sectional study, *Journal of Money, Credit and Banking*, **27,2**, 604 - 623, Erişim: <http://www.jstor.org>, (03/05/2008).
- Gujarati, D.N.,** 2006. Temel Ekonometri, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Kredi Kayıt Bürosu (KKB),** 2008. Erişim: www.kkb.com.tr, (04/05/2008).
- Kaplan, C.,** 1999. Finansal yenilikler ve piyasalar üzerine etkileri: Türkiye örneği, *Araştırma Metni*, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Karamustafa, K. ve Biçkeş, M.D.,** 2003. Kredi kartı sahip ve kullanıcıların kredi kartı kullanımlarını değerlendirmeye yönelik bir araştırma, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Erciyes Üniversitesi, Erciyes.
- Ketenci, G.,** 2005. Finansal yeniliklerin banknot kullanımına etkileri, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara.

- Kildis, Y.**, 2008. Kayıt dışı ekonomi, Erişim: www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-genel/diger-yazilar/kildis-kayit-disi.pdf, (03/05/2008).
- Kirdaban, İ.M.**, 2005. Ödeme sistemlerindeki gelişmeler ve ödeme sistemlerinin finansal sistem istikrarı üzerindeki etkileri, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara.
- Kuzu, Y.**, 2003. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda uluslararası elektronik finansal iletişim ve yurtdışı ödeme sistemleri ile ilişkiler, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara.
- Pano Dergisi**, Bankalararası Kart Merkezi Yayını, Çeşitli Sayılar.
- Activeline Dergisi**, 2002. Plastik Kartlar ve Ekonomi, Erişim: www.makalem.com
- Reisoğlu, S.**, 2004. Banka kredi kartları ve uygulama sorunları, *Türkiye Bankalar Birliği Konferansı*, İstanbul, 27 Mayıs, **49**, 100-123, İstanbul
- Rinaldi, L.**, 2001. Payment cards and money demand in Belgium, Erişim: www.econ.kuleuven.be/ew/academic/intecon/Rinaldi/Dps0116.pdf, (03/05/2008), Belgium.
- Tabak, Ş.Ş.**, 2002. Elektronik para ve Merkez Bankacılığı, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)**, 2002. Temel Bankacılık Eğitimi, Erişim: <http://www.tbb-bes.org.tr>, (04/05/2008).
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)**. Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, Erişim: www.tcmb.gov.tr, (04/04/2008).
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası**, 2004. Enflasyon, Merkez Bankası Yayınları, Ankara.
- Teoman, Ö.**, 1996. Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Tuncer, N.P.**, 2004. Elektronik paranın banknot kullanımına olası etkileri, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara.
- Yazgan, E.M. ve YılmazKuday, H.**, 2007. The effects of credit and debt cards on currency demand, *Forthcoming in Applied Economics*, E41, İstanbul
Erişim: <http://www.vanderbilt.edu/econ/graduateprogram/papers/AE.pdf>, (03/05/2008).
- Visa Türkiye**, Erişim: www.visa.com.tr, (04/05/2008).

Yetim, S., 1997. Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri, Tsimat Basım Sanayi, Ankara

Yılmaz, E., 2000. Plastik kart sisteminin bankalar arasında ortak kullanılması,
Bankacılar Dergisi, **32**, 31 - 36.

Yılmaz, E., 2000. Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri,
Türkmen Kitabevi, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Erzurum’da doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini Erzurum’da tamamladı. 2001 yılında girdiği İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Matematik Mühendisliği bölümünden 2006 yılında mezun oldu. 2006 yılında başladığı İstanbul Teknik Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Programı’ndan Temmuz 2008’de mezun olacaktır.